

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 «Економіка»

Форма навчання: *_ очна (денна)*

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

На тему **ГЛОБАЛЬНІ ЧИННИКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ**
НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

(назва теми)

Здобувача(ки) **Данилова Андрія Дмитровича**

(ПІБ, підпис)

Науковий(ва) керівник(ця): **Сандул М.С. (к.е.н., доцент)**

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувачка кафедри: **д.е.н., професорка Циганкова Т.М.**

(підпис)

Київ 2024

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК (назва розділу)
-----------------	---

Розділ 2	АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ (назва розділу)
-----------------	---

Об'єкт дослідження:	процеси розвитку національних економік в глобальній економічній системі
Предмет дослідження:	чинники, умови, закономірності та механізми інноваційного розвитку національних економік
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	полягає у визначенні глобальних чинників, що впливають на інноваційний розвиток національних економік, та у розробці рекомендацій щодо підвищення інноваційного потенціалу на основі аналізу світового досвіду.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Визначити сутність інноваційного розвитку та його основні характеристики. Розглянути теоретичні підходи до аналізу інноваційного розвитку національних економік. Дослідити історичний розвиток інноваційних процесів та їх вплив на економічне зростання. Проаналізувати вплив глобальних чинників на інноваційний розвиток, таких як технологічний прогрес, економічна політика, міжнародна конкуренція та сталий розвиток.
--------------------	--

У розділі 2	Провести аналіз поточного стану інноваційного розвитку країн у глобальній економічній системі. Оцінити основні тенденції, масштаби та динаміку інноваційного розвитку на національному рівні. Дослідити приклади інноваційних стратегій у різних країнах. Визначити основні виклики, з якими стикаються національні економіки у контексті інноваційного розвитку. Проаналізувати перспективи розвитку інноваційних процесів та можливі сценарії їх подальшого розвитку.
--------------------	---

**Завдання підготував
науковий керівник**

_____ (підпис)

_____ (Прізвище та ініціали)

« » 2024 р.

**Завдання одержав
здобувач**

_____ (підпис)

_____ (Прізвище та ініціали)

« » 2024 р.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 65 сторінки, 9 таблиць, 5 рисунків, список використаних джерел з 43 найменувань.

Міжнародні маркетингові дослідження у прийнятті управлінських рішень

Об'єктом дослідження є процеси розвитку національних економік в глобальній економічній системі

Предмет дослідження – чинники, умови, закономірності та механізми інноваційного розвитку національних економік

Мета дослідження: визначення глобальних чинників, що впливають на інноваційний розвиток національних економік, та у розробці рекомендацій щодо підвищення інноваційного потенціалу на основі аналізу світового досвіду.

Завданнями роботи є:

1. Визначити сутність, генезис і особливості інноваційного розвитку національних економік.
2. Проаналізувати ключові детермінанти інноваційної конкурентоспроможності країн – провідних інноваторів.
3. Оцінити основні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу країн світу.
4. Дослідити конкурентну диспозицію національних економік в розрізі інноваційного розвитку.
5. Вивчити світовий досвід нарощення інноваційного потенціалу національної економіки.
6. Визначити ключові напрями посилення інноваційного розвитку національних економік в умовах сучасних викликів.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2024 р.

Рік захисту роботи 2024 р.

Ключові слова: інновації, глобальний економічний розвиток, національні економіки, технологічний прогрес, економічна політика

В і д г у к

на кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача факультету Міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»

Данилова Андрія Дмитровича

(прізвище, ініціали)

На тему «**Глобальні чинники інноваційного розвитку національних економік**»

(назва теми)

<i>Актуальність теми:</i>	Вивчення глобальних чинників інноваційного розвитку дає уявлення про нові тенденції та кращі практики, що дозволяє країнам адаптуватися та процвітати у все більш взаємопов'язаній світовій економіці. Це сприяє транскордонному співробітництву, полегшує обмін знаннями та допомагає країнам використовувати глобальні можливості для сталого економічного зростання, що зумовлює актуальність дослідження.
<i>Позитивні риси кваліфікаційної бакалаврської роботи:</i>	Здобувачем комплексно опрацьовано значну кількість теоретичних джерел щодо чинників формування інноваційного потенціалу країн, що відображено в п.1.1., п. 1.2. Досліджено конкурентну диспозицію країн світу в цілому та країн ЄС зокрема в контексті інноваційного розвитку та в динаміці, що дозволило здобувачеві сформулювати певні практичні рекомендації для нарощення інноваційного потенціалу країн. Варто також відзначити, що у процесі підготовки здобувачем якісно враховувались рекомендації наукового керівника.
<i>Наявність самостійних розробок автора:</i>	У роботі проведено ґрунтовне дослідження досвіду країн ЄС у контексті нарощення інноваційного потенціалу, на основі чого запропоновано рекомендації для української економіки.
<i>Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій:</i>	Теоретичні висновки і практичні рекомендації, сформульовані в роботі, можуть бути враховані в розробці підходів до посилення інноваційної конкурентоспроможності української економіки у контексті післявоєнного відродження.
<i>Наявність недоліків:</i>	Роботу посилило б розширення дослідження міжнародних наукових і аналітичних публікацій щодо методологічних підходів до оцінювання інноваційного розвитку країн, а також варто було б більше уваги приділити дослідженню ролі відтоку умів та глобальної конкуренції за таланти в нарощенні інноваційного потенціалу країн.
<i>Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК:</i>	Робота виконана на достатньому рівні, відповідає вимогам до кваліфікаційної бакалаврської роботи, заслуговує на позитивну оцінку. Рекомендується до допущення до захисту перед екзаменаційною комісією.

Наукова керівниця: доцент кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу, доцент, кандидат економічних наук

(підпис)

(посада, учене звання, науковий ступінь)

Сандул М.С

(прізвище, ініціали)

“30” травня 2024 р.

ГЛОБАЛЬНІ ЧИННИКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК	6
1.1. Сутність, генезис і особливості інноваційного розвитку національних економік	6
1.2. Ключові детермінанти інноваційної конкурентоспроможності країн – провідних інноваторів	12
1.3. Основні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу країн світу	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ	25
2.1. Конкурентна диспозиція національних економік в розрізі інноваційного розвитку	25
2.2. Світовий досвід нарощення інноваційного потенціалу національної економіки	38
2.3. Ключові напрями посилення інноваційного розвитку національних економік в умовах сучасних викликів	47
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

В умовах глобалізації та стрімкого технологічного прогресу інноваційний розвиток національних економік набуває все більшого значення. В сучасному світі інновації стали ключовим фактором економічного зростання, конкурентоспроможності та стійкості держав. Розвинені країни та ті, що розвиваються, активно інтегрують інноваційні підходи у свої економічні стратегії, прагнучи забезпечити стабільний розвиток та підвищити якість життя населення.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю вивчення глобальних чинників, що впливають на інноваційний розвиток національних економік, а також аналізу успішного досвіду провідних інноваторів світу. Вивчення цих аспектів дозволить визначити ефективні інструменти та механізми, які можуть бути застосовані для стимулювання інноваційної активності в національній економіці, особливо в умовах сучасних викликів та ризиків.

Крім того, здійснення аналізу є важливим для розробки ефективних стратегій, спрямованих на сприяння інноваційному середовищу та підтримці новаторських ідей та технологій. Результати такого дослідження можуть послужити основою для прийняття інформованих урядових рішень, розвитку бізнес-стратегій та формування освітніх і наукових програм. Таким чином, актуальність даної теми визначається потребою у глибокому розумінні динаміки інноваційного розвитку, що є важливим чинником для подолання викликів економічного розвитку та забезпечення стійкого процвітання країни.

Проблематика інноваційного розвитку національної економіки ретельно досліджувалась як вітчизняними, так і закордонними науковцями. Зокрема, питання цієї теми висвітлено в роботах таких авторів, як Калінеску Т., Касьянова Н., Кириченко О., Орехова Т., Проданова Л., Прямухіна Н., Шаульська Л.,

Якимова Н., Біла І. С., Посна В. С., Шевченко О. О., Гордієнко С. Г., Ворона А. В., Стреліна О. М. та багатьох інших.

Мета дослідження полягає у визначенні глобальних чинників, що впливають на інноваційний розвиток національних економік, та у розробці рекомендацій щодо підвищення інноваційного потенціалу на основі аналізу світового досвіду.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність, генезис і особливості інноваційного розвитку національних економік.
2. Проаналізувати ключові детермінанти інноваційної конкурентоспроможності країн – провідних інноваторів.
3. Оцінити основні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу країн світу.
4. Дослідити конкурентну диспозицію національних економік в розрізі інноваційного розвитку.
5. Вивчити світовий досвід нарощення інноваційного потенціалу національної економіки.
6. Визначити ключові напрями посилення інноваційного розвитку національних економік в умовах сучасних викликів.

Об’єкт дослідження: процеси розвитку національних економік в глобальній економічній системі

Предмет дослідження: чинники, умови, закономірності та механізми інноваційного розвитку національних економік

Методи дослідження включають аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизацію наукової літератури, статистичних даних та міжнародного досвіду. Застосування цих методів дозволило провести комплексне дослідження інноваційного розвитку національних економік, визначити ключові детермінанти їх конкурентоспроможності та оцінити інноваційний потенціал різних країн.

Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні наукових уявлень про сутність та особливості інноваційного розвитку національних економік, а також у систематизації підходів до оцінювання їх інноваційного потенціалу.

Практичне значення дослідження полягає у розробці рекомендацій для державних та приватних інституцій щодо стимулювання інноваційної активності та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Результати дослідження можуть бути використані для формування стратегічних документів та програм розвитку, спрямованих на інтеграцію інноваційних технологій у різні сектори економіки.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку використаних джерел із найменувань. Загальний обсяг роботи – 65 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

1.1. Сутність, генезис і особливості інноваційного розвитку національних економік

Створення інноваційно орієнтованої економічної системи є ключовою стратегією для довгострокового розвитку будь-якої держави. В умовах сьогодення, коли суспільство прогресує, вирішення викликів, пов'язаних з досягненням гармонійного регіонального розвитку, вимагає швидкого створення, імплементації та використання в промисловості новітніх технологічних та організаційних рішень на основі інновацій.

Концепція інноваційного розвитку як моделі почала формуватися під час Великої депресії 1929-1933 років, коли стагнація охопила економіку багатьох країн. В той час уряди Сполучених Штатів та країн Західної Європи активно почали стимулювати та підтримувати інновації в організації виробництва та технологічних процесах. Післявоєнний період характеризувався широким розгортанням інноваційних стратегій, зокрема у відповідь на виклики "холодної війни", при цьому особливий акцент був зроблений на розвитку аерокосмічної та військової промисловості. Важливою віхою стало прийняття в США в 1976 році закону, що заклав основи інноваційної політики та окреслив джерела її фінансування, а згодом подібні нормативні акти були ухвалені в країнах Західної Європи, зокрема у Франції та Німеччині [2].

Теорію інновацій, яка лежить в основі концепції інноваційного розвитку, було сформульовано Йозефом Шумпетером у 1912 році в його праці "Теорія економічного розвитку" і далі розвинуто у книзі "Капіталізм, соціалізм і демократія", опублікованій у 1942 році. Шумпетер ввів поняття інновації, визначивши її як процес "промислової мутації, що неперервно трансформує

економічну структуру зсередини, руйнуючи старе та створюючи нове. Він назвав цей процес 'творчим руйнуванням', вважаючи його ключовою характеристикою капіталістичної системи [13].

Таблиця 1.1 – Класифікація інновацій та пов'язаних із ними інноваційних процесів [2]

Класифікаційні ознаки	Підтипи
За змістом та сферами застосування	Технічні, екологічні, соціальні, організаційно-управлінські
За ступенем новизни та глибини змін	Абсолютна, відносна, умовна, часткова, новий вид, нове покоління
За масштабом перебігу	Глобальні, локальні, внутрішньоорганізаційні
За етапами життєвого циклу нововведень	Використання нововведень, перегрупування, ліквідація
За ступенем впливу на зміни	Радикальні, революційні, модифіковані, комбіновані
За сферами розроблення і поширення	Промислові, торговельно-посередницькі, аграрні, правові, науково-педагогічні
За рівнем розроблення і поширення	Державні, регіональні, галузеві, корпоративні
За спрямованістю дій	Розширюючі, раціоналізуючі, уповільнюючі

Різні науковці інтерпретують концепт інновацій по-різному. Для прикладу, Р. Джонстон, Д. Дессен, Д. Аллі, Л. Водачек і О. Водачекова аналізують інновації з точки зору оновлення обладнання та технологій у контексті промислового виробництва. З іншого боку, роботи А. Власової пропонують більш узагальнений класифікаційний підхід до визначення основних характеристик інновацій та процесів інновації [19, 20, 21].

Інновації тісно пов'язані з виконанням інноваційних процесів. Поняття "інновація" і "інноваційний процес" хоч і подібні, але не ідентичні, оскільки інноваційний процес охоплює створення, впровадження та розповсюдження інновацій. Згідно з дослідженням Дж. Брайта і Б. Твісса, інноваційний процес вважається унікальним, об'єднуючи науку, технологію, економіку, підприємництво та управління в єдиний комплекс для досягнення значних результатів і кращого задоволення потреб суспільства. Інші вчені вказують на інноваційний процес як на систематичний розвиток і впровадження нових ідей [22].

Різні науковці по-своєму інтерпретують концепцію "інноваційного розвитку", яку вони розуміють як особливий вид прогресу підприємства, галузі, регіону або економіки загалом. За визначенням Л. Федулової, інноваційний розвиток описує зростання економічних показників загалом через втілення інноваційних проєктів та впровадження інноваційних результатів, що позначається на позитивній динаміці ключових економічних індикаторів. С. Ілляшенко [8] бачить інноваційний розвиток як безперервний пошук та застосування нових методів реалізації потенціалу підприємства з метою адаптації до змін зовнішнього середовища, виходячи з місії підприємства та його мотиваційної діяльності, що передбачає розширення ринків збуту [11].

Інноваційний розвиток розуміється як складний прикладний процес, який сприяє створенню та впровадженню інновацій з метою якісних перетворень управлінського об'єкта та досягнення економічного, соціального, екологічного, науково-технічного чи іншого виду ефекту, забезпечуючи тривале виживання і розвиток підприємств.

С. Ілляшенко окреслив декілька стратегічних напрямів інноваційного розвитку, кожен з яких відображає певні тактики та методи впровадження інновацій: збалансований інноваційний розвиток, який передбачає постійне та поступове впровадження технічних змін; наступальний інноваційний розвиток, спрямований на подолання технологічних відставань і забезпечення або збереження лідируючих позицій; захисний інноваційний розвиток, що передбачає спостереження за інноваційними лідерами та їхніми діями на ринку; абсорбційний інноваційний розвиток, що включає імітацію інноваційних змін і адаптацію виробничих процесів [8].

І. Вахович та Г. Денисюк аналізують регіональний аспект інноваційного розвитку як досягнення нового рівня збалансованості в економіці регіону через впровадження інноваційних програм, що сприяють оновленню та збільшенню економічного потенціалу регіону. С. Тихомиров визначає інноваційний розвиток регіону як цілеспрямований процес змін у різних сферах, метою якого є

підвищення якості життя в регіоні з мінімальним негативним впливом на природні ресурси і максимальним рівнем задоволення потреб населення та інтересів держави [1].

Сучасні економічні умови свідчать про те, що здатність країн та міжнародних організацій до стабільного розвитку та визначення їхніх майбутніх перспектив тісно пов'язана з ефективністю та динамікою їх інноваційної системи. Низка дослідників аналізували теоретичні основи інноваційної потужності та її значення для держав, а також розробляли різноманітні критерії для оцінювання інноваційності та створювали відповідні рейтинги. Втім, через теоретичну та методологічну незавершеність досліджень, а також через недостатню визначеність поняття інноваційності на макро- та мегарівнях глобальної економіки, виникла потреба введення нових категорій, таких як "інноваційна міць країни" та "інноваційна міць міжнародних інтеграційних угруповань", для аналізу конкурентоспроможності та інноваційних відносин між державами та міжнародними об'єднаннями [5].

На основі нашого дослідження ми стверджуємо, що успіх та лідируючі позиції будь-якого суб'єкта глобальної економіки сьогодні забезпечуються через неперервний інноваційний розвиток. Більшість економістів згодні з думкою, що інноваційність економічної системи є ключем до здобуття лідерства у світовій економіці. Протягом останніх років, інноваційність країни стала синонімом її розвиненості, що вказує на її успіх у економічному зростанні. Проте, наразі лише невелика кількість країн та міжнародних інтеграційних об'єднань володіють значною інноваційною міццю та вміють ефективно її використовувати. Враховуючи це, дослідження економічної сутності категорій "інноваційна міць країни" та "інноваційна міць міжнародного інтеграційного об'єднання" стає особливо важливим [5].

Ротшильд К. підкреслює можливість економічних акторів впливати на ринкові механізми через використання влади, яка, поряд із бажанням економічного процвітання, слугує важливим мотиваційним фактором [21].

Улмер М. вважає прагнення до влади основною ціллю економічної активності, у тому числі у сфері інновацій [25]. Чугаєв О. акцентує на владі як універсальному критерію економічного успіху та важливому елементі цілей економічних суб'єктів на глобальному рівні, зазначаючи, що влада може бути перетворена на багатство в залежності від історичного контексту розвитку світової економіки [12]. Заяць О. обґрунтовує, що всі глобальні економічні актори мають потенціал для збільшення своєї влади (економічної та інноваційної), яка відображає їхню участь у конкурентній боротьбі за лідерство у світовій економіці через різні форми конфлікту та співпраці [7].

Хоча інновації широко використовуються в різних аспектах життя, сам термін "інновація" було введено в наукову лексику тільки в 1911 році австрійсько-американським економістом Йозефом Шумпетером. У своїй праці "Теорія економічного розвитку" Шумпетер особливо акцентував на значенні інновацій, вказуючи на їхню роль у забезпеченні динаміки економічного зростання через процес заміщення старих технологій новими. Він наголошував на критичній важливості інновацій для еволюції економіки [13].

За Йозефом Шумпетером, інновації становлять ключову та переломну функцію в економіці, запускаючи хвилі інноваційних перетворень, які стають новою нормою в сучасній глобальній економіці. Він вважав, що економічний розвиток країни має розглядатися як процес, який передбачає якісні зміни, ініційовані інноваціями. Шумпетер виділив п'ять ключових аспектів інновацій, які можуть бути втілені на практиці [13]:

- У сфері продукції, де запроваджуються нові або якісно вищі товари та послуги;
- У виробничих процесах, з впровадженням новітніх методів виробництва;
- У постачанні, за допомогою використання нових джерел сировини або створення таких джерел;
- В бізнес-моделях, через відкриття нових ринків збуту для певної галузі;

- В конкурентному середовищі, з впровадженням нових форм конкуренції, що змінюють структуру галузі.

В своєму дослідженні "Політекономія інновацій" (1984), Вільям Кінгстон розглядає інновації як процес перетворення ідеї на конкретний продукт чи послугу. Цей процес, будучи економічним, повинен відповідати інноваційній політиці країни, демонструючи взаємозв'язок між ідеями, ресурсами та державною політикою. Водночас економічні інновації залежать як від ринкових умов, так і від державного регулювання. В той час як Шумпетер акцентував на ринковій міці як на драйвері інновацій [13], Кінгстон стверджував, що інновації можливі там, де існує ринковий вплив. Відтак, будь-які невдачі у формуванні певного типу ринкової влади не мають стати на заваді інноваційному розвитку [18].

Згідно з Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), інновація означає запровадження нових або суттєво удосконалених продуктів (товарів чи послуг), процесів, методів маркетингу, а також нових підходів у бізнес-практиках, організації праці чи внутрішніх та зовнішніх взаємодіях. ОЕСР виокремлює чотири основні види інновацій: продуктові, процесні, маркетингові та організаційні нововведення [31].

Водночас деякі економісти трактують інновацію як розвиток та реалізацію нових ідей людьми, які довгий час співпрацюють у певному інституційному середовищі. Вони розглядають інновацію як складний, багатоетапний процес, який передбачає наявність як прямих, так і обернених зв'язків.

На наш погляд, інновації, що сприяють економічному зростанню глобальних економічних акторів, не є ізольованими явищами, але являють собою безперервний процес, що впливає на здатність економічних суб'єктів до ефективної взаємодії. Цей процес відображає їхній інноваційний потенціал та силу.

1.2. Ключові детермінанти інноваційної конкурентоспроможності країн – провідних інноваторів

Синтез теоретичних концепцій щодо інноваційного розвитку регіону дозволив виділити його залежність від різних впливових факторів. Ці фактори можна класифікувати як законодавчі, організаційно-управлінські, фінансово-економічні, техніко-технологічні, екологічні, гуманітарні та інформаційні.

Законодавчі фактори формують правове поле для інновацій, встановлюючи систему нормативних та законодавчих актів, що сприяють інноваційному розвитку на рівні держави, регіону та окремих підприємств. Організаційно-управлінські фактори впливають на структурування та управління в сфері інновацій. Фінансово-економічні фактори задають контекст для фінансових, кредитних, бюджетних та податкових відносин, що підтримують інноваційну активність. Техніко-технологічні фактори стосуються технічних та технологічних аспектів інноваційних процесів в регіоні. Екологічні фактори обумовлюють вплив використання нових матеріалів та енергетичних рішень на довкілля та інноваційні процеси в регіоні. Гуманітарні фактори впливають на освіченість населення та розвиток наукової сфери в регіоні, включаючи рівень знань і культурного розвитку. Інформаційні фактори визначають роль використання інформаційних технологій та ресурсів у процесі впровадження інновацій [9].

Забезпечення інноваційного прогресу національної економіки є ключовою умовою для підвищення конкурентоспроможності продукції і послуг на глобальних ринках, а також для покращення життєвого рівня населення. У світлі постійних загроз глобальних криз та екологічних проблем, критично важливим є знаходження ефективних рішень через міжнародне співробітництво та інноваційне партнерство. Тому акцент на технологічне оновлення та модернізацію виробництва стає фундаментом для стратегій соціально-економічного розвитку багатьох країн, що передбачає зростання інвестицій у

наукові дослідження та інноваційну активність з метою досягнення технологічної переваги.

Оцінювання рівня інноваційного розвитку країн здійснюється через міжнародні індекси, що дозволяє аналізувати та коригувати інноваційну політику відповідно до поточної ринкової ситуації та порівнювати становище країни з іншими учасниками рейтингу. Підходи до підтримки інноваційного розвитку різняться від країни до країни, відображаючи особливості національних стратегій економічного розвитку, які прагнуть знайти баланс між потребами економіки та розвитком інноваційного сектору.

Більшість дослідників підкреслюють важливість зовнішніх та внутрішніх чинників у розвитку інновацій, вказуючи на необхідність постійного пошуку шляхів для стимулювання інноваційної активності, щоб сприяти економічному зростанню та технологічному оновленню [9].

Міжнародний досвід підкреслює, що успішний інноваційний розвиток країни часто залежить від державної підтримки, яка впроваджується через специфічні механізми розвиткової політики, спрямованої на збільшення інноваційного потенціалу. Основні елементи такої системи включають [16]:

1. Економічні фактори: фінансування, передові технології, наукові дослідження та розвиток інфраструктури, а також ефективні стимули для інноваційної активності.

2. Законодавчі ініціативи: урядова підтримка через закони, які сприяють патентуванню та ліцензуванню нововведень, а також через податкові та інші пільги для стимулювання розвитку інновацій у бізнесі.

3. Організаційні засади: гнучкість управлінських структур, децентралізація влади, надання автономії та створення спеціалізованих груп для реалізації інновацій.

Незважаючи на декларовані наміри України стосовно пріоритетності інноваційного розвитку, аналіз економічного стану країни виявляє значні проблеми, особливо у сфері стимулювання інноваційної діяльності. Це

підтверджується зменшенням витрат на наукові дослідження, що є показником інтенсивності використання науки у валовому внутрішньому продукті (ВВП) [16].

Згідно зі статистикою 2022 року, в Україні на наукові дослідження було витрачено 17 мільярдів 254 мільйони гривень з різних джерел, з яких найбільший внесок зробила держава (38,3%). Внутрішні замовники виділили 28,1% коштів, зарубіжні джерела – 22,3%, власні ресурси організацій – 10%, інші джерела – 1,3%. Водночас, наукова ємність ВВП у 2022 році склала лише 0,43% (найнижчий показник за останнє десятиліття), з яких 0,17% фінансувалося з державного бюджету. Цей показник, за оцінкою Світового банку, є недостатнім для розвитку сучасної промислової економіки, оскільки він значно нижчий за мінімальний поріг у 0,9%. Для порівняння, у 2022 році середній показник наукової ємності ВВП у країнах ЄС-28 становив 2,16%.

Збільшення інвестицій у науково-дослідну діяльність та розробку сприяє створенню нових технологій, розширює асортимент продукції та послуг на ринку, що в свою чергу надає можливість підприємствам збільшувати прибутки. Відтак, основною силою, що фінансує наукові проєкти, дослідження та технічні розробки, виступає саме бізнес-сектор. Звичайно, існують інші джерела фінансування, включаючи державні асигнування, різноманітні форми співфінансування з державного бюджету, внески університетів, приватних компаній, іноземних інвесторів тощо, проте найбільш значну частку формують кошти, виділені бізнесом [32].

Зокрема, у провідних країнах світу частка фінансування від бізнесу в структурі загальних витрат на наукові дослідження та розробки є доволі високою: в США – 57%, у Великобританії – 44%, у Німеччині – 66%, у Китаї та Південній Кореї – 72%, у Японії – 76%. Ці дані демонструють, що бізнес є ключовим двигуном інноваційного прогресу в економічно розвинутих державах [32].

У 2019 році в Україні основним джерелом інвестицій в інновації залишались власні кошти підприємств, які склали 12 474,9 млн грн, або 87,7% від загального обсягу інвестицій в інноваційну діяльність. Державний бюджет профінансував інноваційні проекти шести підприємств на суму 556,5 млн грн, що становить 3,9% від загальної суми, іноземні інвестори надали фінансування трьом підприємствам на загальну суму 42,5 млн грн (0,3%), тоді як інші джерела забезпечили 1147,0 млн грн (8,1%) фінансування [32].

Синтезуючи наукові підходи до визначення сутності досліджуваних концепцій, можна сформулювати власне уявлення про основи регіонального інноваційного розвитку. Такий розвиток має ґрунтуватися на застосуванні інноваційних технологій та розробці та виконанні управлінських стратегій у сфері інноваційної діяльності. Особлива увага при цьому приділяється ухваленню обґрунтованих і зважених рішень, що відповідають потребам забезпечення збалансованого розвитку регіону на основі інновацій.

При цьому розвиток має супроводжуватися перетвореннями у економічній структурі регіону, які охоплюють як кількісні, так і якісні зміни, що впливають на умови життя населення країни та її окремих регіонів [32].

В умовах сучасної глобалізації важко знайти країни, які б не прагнули до розвитку та посилення своїх інноваційних здібностей. Досвід країн, які активно впроваджують інновації, таких як Сінгапур, Сполучені Штати, Гонконг, Німеччина, Великобританія, Франція та Австралія, свідчить про те, що інноваційний шлях розвитку є ключем до досягнення статусу світового економічного лідера. Згідно з даними Організації економічного співробітництва і розвитку, інновації становлять понад половину світового економічного росту. Однак, активне залучення до інновацій та збільшення інноваційної потужності в розвинутих країнах нерідко супроводжується викликами, зокрема пандемією COVID-19 та глобальною економічною рецесією, що спонукає до пошуку рішень для подолання кризи. Інновації відіграють ключову роль у швидкій адаптації та

трансформації економік, допомагаючи їм подолати негативні наслідки економічних потрясінь і сприяти подальшому зростанню.

Вважаємо, що впровадження в міжнародну економічну теорію таких понять, як "інноваційна міць країни" та "інноваційна міць міжнародних інтеграційних об'єднань", відкриє нові горизонти для глибшого розуміння важливості інновацій в глобальному економічному контексті. Ці категорії дозволять аналізувати економіки через призму їхнього впливу та потужності, оскільки інноваційна міць відображає комплексний вплив різноманітних факторів, які складно систематизувати. Такий підхід допоможе визначити розподіл інноваційної міці серед різних економічних акторів, сприятиме аналізу як поточної ситуації, так і прогнозуванню майбутніх тенденцій у світовій економіці [32].

Інноваційний потенціал країни виступає як ключовий елемент у вивченні тенденцій розвитку інновацій. Цей потенціал можна описати як систему, яка базується на складній взаємодії, взаємозв'язку та співпраці між факторами, що впливають на його формування. Таким чином, інноваційна сила країни виявляється унікальним явищем сучасної ери глобальної економіки, ознаменованою поширенням інновацій у світовому інноваційному та конкурентному просторі, сприяючи економічному зростанню будь-якого учасника світової економіки. Водночас інновації не лише зближують суб'єкти глобальної економіки, але й загострюють міжнародну економічну конкуренцію, що виявляє діалектичну природу інноваційної сили [36].

Розглядаючи значимість аналізу інноваційної сили країни в контексті міжнародної економічної науки, пропонується також звернути увагу на інноваційність міжнародних інтеграційних об'єднань. У світлі глобалізації, транснаціоналізації та регіоналізації, стає очевидним, що не лише окремі країни, але й міжнародні інтеграційні групи відіграють ключову роль у міжнародних економічних відносинах та у глобальній економіці загалом. Міжнародне інтеграційне об'єднання, розуміючи як співпрацю країн-членів, сприяє трансформації економічної, конкурентної та інноваційної сили як окремої

країни, так і самого об'єднання, що істотно впливає на перерозподіл впливовості на світовій арені. У нашому дослідженні особлива увага приділяється інноваційній силі міжнародного інтеграційного об'єднання як суб'єкта великого масштабу, а також розглядається інноваційна сила країни-члена через призму їх взаємодії та впливу на загальну інноваційну міць об'єднання.

Як правильно відмічає О. Заяць, у сучасних дослідженнях міжнародні економісти наголошують на важливості інновацій як основного двигуна економічного росту, проте досліджуване коло економічних акторів часто залишається обмеженим [7]. Враховуючи, що інноваційна активність притаманна різним економічним суб'єктам, важливо розширити цей перелік, включивши не тільки транснаціональні корпорації (ТНК) і окремі країни, але й міжнародні інтеграційні угруповання. Це зумовлено тим, що участь у процесах інтеграції суттєво перетворює інноваційне середовище всіх країн-учасниць. В сучасному світі процеси міжнародної економічної інтеграції та дезінтеграції відіграють ключову роль у розвитку національних економік з інноваційного погляду. Кооперація держав у рамках міжнародних інтеграційних об'єднань стає основоположним фактором, який змінює інноваційний ландшафт країн-членів і значно впливає на їх інноваційну міць та статус на міжнародній арені.

1.3. Основні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу країн світу

В епоху глобалізації стає зрозуміло, що майбутнє належить країнам, які зможуть забезпечити лідерство в галузі високотехнологічного виробництва та науково обґрунтованих послуг, одночасно посилюючи розвиток науки та освіти. Розвиток сучасних інформаційних технологій сприяє зменшенню необхідності у фізичному контакті між виробниками та споживачами, що стає ключовою причиною зростання інвестицій в наукові дослідження та розробки, а також підвищення кількості патентів у багатьох країнах світу. Водночас

спостерігається збільшення потоків іноземних інвестицій у науково-дослідну та експериментально-конструкторську роботу, що є характерним для більшості розвинених країн і зростаючої кількості країн, що новоіндустріалізуються. Світова економіка демонструє тенденцію до інновацій, передбачаючи масове застосування наукових знань для створення нових продуктів та послуг. Країни, що обрали інновації як стратегію свого розвитку, значно збільшують свій потенціал у сфері науково-технічних нововведень, забезпечуючи собі сильнішу конкурентну перевагу [4].

Щороку Всесвітня організація інтелектуальної власності публікує Глобальний інноваційний індекс, який ранжує країни залежно від їх інноваційних можливостей. За останній рік, враховуючи воєнні дії, позиція України у цьому рейтингу трохи погіршилась порівняно з 49-м місцем у 2021 році, де Україна зайняла 57-е місце, утримуючи четверту позицію серед країн групи з нижчим середнім рівнем доходу з числа 36 країн. Постійними лідерами інноваційного розвитку залишаються Швейцарія, Швеція, США, Великобританія та Нідерланди, причому Швейцарія веде завдяки значним інвестиціям у дослідження та розробки, а також завдяки високій якості освіти в університетах, що сприяє створенню сприятливого середовища для інновацій [26]. Швейцарія також має найвищий рівень подання патентних заявок на душу населення до Європейського патентного агентства. Швеція, Нідерланди та США зосереджені на інвестиціях, наукових дослідженнях та екологічних ініціативах, які в сукупності приносять потрібні результати. Зокрема, США виокремлюються високими показниками інноваційної активності, зокрема обсягами інвестицій у дослідження та розробки, якістю освіти студентів, рівнем наукових публікацій, кількістю патентів і обсягом корпоративних нематеріальних активів [26].

Протягом аналізованого періоду Україна зберігала стабільні позиції в Глобальному інноваційному індексі, постійно входячи в перелік 50-ти найкращих країн, окрім воєнного 2022 року, що вказує на невикористання повного потенціалу країни в області інновацій. Така ситуація прямо пов'язана з

неефективним управлінням інноваційною сферою на державному рівні та слабкою політикою в галузі захисту інтелектуальної власності, що не сприяє розвитку наукової роботи та інноваційного бізнесу. Це призводить до зниження зайнятості в інноваційному секторі, зменшення кількості патентів та наукових праць [27].

На шляху глобалізації Україна повинна зосередитись на інноваційному розвитку, активно залучаючи до цього процесу державу, бізнес та інтелектуальну еліту. Вплив глобалізації на динаміку розвитку національної економіки має сприяти активізації інноваційних процесів, які стануть основою конкурентних переваг України на міжнародній арені. Ключовими напрямками інноваційного розвитку в умовах глобалізації є інформатизація суспільства, формування світової економіки знань, забезпечення швидкого обміну результатами інтелектуальної діяльності та впровадження високих технологій. Це сприятиме поширенню передових наукових знань та технологій та допоможе подолати глобальні проблеми бідності та безробіття [27].

Таблиця 1.2 – Топ-10 країн у Глобальному інноваційному індексі [26]

Країна	2018	2019	2020	2021	2022
Швейцарія	1	1	1	1	1
США	6	3	3	3	2
Швеція	3	2	2	2	3
Великобританія	4	5	4	4	4
Нідерланди	2	4	5	6	5
Південна Корея	12	11	10	5	6
Сінгапур	5	8	8	8	7
Німеччина	9	9	9	10	8
Фінляндія	7	6	7	7	9
Данія	8	7	6	9	10
Україна	43	47	45	49	57

США, Китай та Швейцарія є світовими лідерами за обсягами загальних внутрішніх витрат на наукові дослідження та розробки (НДДКР), які виступають ключовим стратегічним фактором, що сприяє розвитку інноваційної активності компаній. Важливо підкреслити, що у більшості країн світу основну частину фінансування НДДКР забезпечує приватний сектор, тоді як в Україні головним джерелом інвестицій у цю сферу виступає держава.

Існує тісний взаємозв'язок між глобалізацією та інноваційною діяльністю, де інновації виступають ключовим елементом глобальної конкурентної боротьби. Транснаціональні корпорації, що здобули лідерство на міжнародному рівні, застосовують різноманітні стратегії для досягнення успіху. Попри індивідуальність кожної стратегії, загальні принципи функціонування, сутність та розвиток успішних фірм залишаються спільними. Основним чинником, що надає конкурентні переваги, є впровадження інновацій. Часто ці інновації базуються на невеликих вдосконаленнях і досягненнях, а не на масштабних технологічних проривах, включаючи інвестиції у вдосконалення навичок, знань та фізичних активів. Нововведення можуть відкрити шлях до унікальних ринкових можливостей або заповнити ринкові ніші, що раніше ігнорувалися конкурентами. В контексті патентних заявок, США, Японія та Китай є світовими лідерами. Що стосується наукових публікацій, то Китай лідирує з показником у 860 тисяч статей, опублікованих у 2021 році, а загалом до п'ятірки країн з найбільшою кількістю науково-технічних статей також входять США, Індія, Німеччина та Великобританія, які разом становлять близько 50% усіх світових публікацій (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3 – Топ 5 країн за кількістю статей в науково-технічних журналах [28]

Період	Країна	Кількість	Ранг
2017	Китай	542,098	1
	США	422,934	2
	Великобританія	136,834	3
	Індія	115,789	4
	Німеччина	104,396	5
2018	Китай	609,496	1
	США	422,808	2
	Великобританія	138,592	3
	Індія	135,788	4
	Німеччина	104,355	5
2019	Китай	699,382	1
	США	422,579	2
	Великобританія	139,924	3
	Індія	158,763	4
	Німеччина	104,355	5
2020	Китай	771,730	1

	США	422,450	2
	Великобританія	139,952	3
	Індія	158,763	4
	Німеччина	104,355	5
2021	Китай	860,012	1
	США	422,579	2
	Великобританія	143,792	3
	Індія	158,763	4
	Німеччина	104,355	5

У сьогоднішній конкуренція між державами відбувається не стільки за володіння матеріальними активами, скільки за здібність генерувати та впроваджувати інновації. Інноваційна діяльність стає ключовим елементом у процесі глобалізації та основним двигуном міжнародної конкуренції, при цьому вплив глобалізації спершу торкається економіки окремої країни, а вже потім — її економічної політики, впливаючи на інноваційний розвиток різних секторів і компаній.

Одна з ключових характеристик глобалізації — її роль у стимулюванні інноваційного розвитку національних економік, вважаючи інновації фундаментом економічного прогресу та необхідною умовою для підвищення конкурентоспроможності продукції на міжнародному ринку. Інноваційна активність країни є ключем до якісної трансформації виробничої структури завдяки створенню, впровадженню та комерціалізації нових чи удосконалених продуктів чи послуг, що сприяє зміцненню позицій держави на світовій арені [3].

Оцінка інноваційного потенціалу країн світу в 2023 році засвідчила, що глобальні інновації рухаються крізь туман невизначеності, спричинений повільним відновленням економіки після пандемії COVID-19, високими процентними ставками та геополітичними конфліктами. Водночас передові досягнення в епоху цифрових технологій та глибинної науки віщують нові хвилі технологічного прогресу.

Інвестиції в інновації у 2022 році демонстрували неоднорідні результати на тлі численних викликів і спаду в фінансуванні інновацій. Незважаючи на це, наукові публікації, дослідження та розробки (R&D), угоди з венчурним капіталом та патентні заявки продовжили зростати, досягнувши рекордних

показників [37]. Однак темпи зростання були нижчими порівняно з винятковим приростом 2021 року. Попри загальний оптимізм, вартість інвестицій венчурного капіталу знизилася, а кількість міжнародних патентних заявок стагнувала [30].

Технологічний прогрес продовжувався без значних зупинок, просуваючи інновації в інформаційних технологіях, охороні здоров'я та енергетиці. Суперкомп'ютери ставали швидшими та енергоефективнішими, зменшувалася вартість послуг геномного секвенування та технологій виробництва енергії з низьким рівнем викидів. Водночас соціально-економічний вплив інновацій залишався на низькому рівні другий рік поспіль, особливо в контексті продуктивності праці та тривалості життя [3].

У глобальному індексі інновацій 2023 року лідерами стали Швейцарія, Швеція, Сполучені Штати, Велика Британія та Сінгапур. Швейцарія зберігає свої позиції лідера протягом тринадцяти років, що свідчить про стабільність та високу ефективність інноваційної системи країни. Значний прогрес у сфері інновацій показали країни з середнім рівнем доходу, зокрема Китай, Туреччина, Індія, В'єтнам, Філіппіни, Індонезія та Ісламська Республіка Іран, що відображає глобалізацію інноваційного розвитку.

У 2023 році Сполучені Штати, Сінгапур і Ізраїль підтвердили своє лідерство в сфері інновацій, демонструючи вражаючі результати у різноманітних індикаторах Глобального інноваційного індексу. Сполучені Штати продовжують очолювати за кількістю індикаторів, де країна має найвищі оцінки у світі, що підкреслює їхню неперевершену здатність до інновацій у широкому спектрі галузей. Сінгапур і Ізраїль також виділяються високими позиціями, свідченням чого є їхні вражаючі досягнення у багатьох аспектах інноваційної діяльності [6].

Цікаво, що деякі країни з середнім та низьким рівнем доходу також показують чудові результати в певних областях, викликаючи захоплення своєю здатністю досягати лідерства в глобальному масштабі за окремими інноваційними індикаторами. Наприклад, Мозамбік, Камбоджа та Непал

демонструють вражаючі успіхи, що відображає високий потенціал інноваційного розвитку в різних регіонах світу [30].

У регіональному зрізі Швейцарія, Сполучені Штати, Бразилія, Індія, Сінгапур, Ізраїль і Маврикій очолюють інноваційні рейтинги, підкреслюючи різноманітність лідерства в інноваціях на глобальному рівні. Особливо виділяється Індія, яка лідирує серед країн з нижчим середнім рівнем доходу, та Руанда, що очолює список країн з низьким рівнем доходу, демонструючи, що інноваційний розвиток не обмежений лише високодохідними країнами [6].

Деякі країни, розвиваючі економіки, показують результати, що перевищують очікування щодо інноваційного розвитку, враховуючи їх рівень економічного розвитку. Це особливо актуально для країн Південної та Східної Азії, Східної Африки, де Індія, В'єтнам та Республіка Молдова вже тринадцять років поспіль демонструють вражаючі досягнення у сфері інновацій. Також слід відзначити, що країни як-от Бразилія, Індонезія, Узбекистан та Пакистан продовжують підтверджувати свій статус країн, що перевищують очікування у сфері інновацій, що свідчить про потенціал глобального інноваційного розвитку, який перевищує традиційні економічні межі.

У світі існує ряд наукових та технологічних кластерів, що відіграють ключову роль у глобальному інноваційному ландшафті. П'ять найбільших з них знаходяться у Східній Азії, що підкреслює регіональну концентрацію передових досліджень та розробок. Токіо-Йокогама в Японії продовжує залишатися найбільшим науково-технологічним кластером у світі, демонструючи масштаби та інтенсивність досліджень та інновацій у регіоні.

Особливо вражає кластер Кембридж у Великобританії, який відзначений як найінтенсивніший у сфері науки та технологій відносно густоти населення. Це вказує на високу концентрацію дослідницької діяльності та інновацій у порівняно невеликому місті, що служить притулком для видатних університетів і науково-дослідницьких інститутів [17].

Китай вперше очолив список країн за кількістю кластерів, що увійшли до топ-100, маючи 24 кластери і випереджаючи Сполучені Штати з їх 21 кластером. Це свідчить про швидкий розвиток та масштабування наукових та технологічних досліджень у Китаї, а також про велику увагу, яку країна приділяє інноваційній діяльності.

Серед кластерів, розташованих у країнах з середнім рівнем доходу і поза Китаєм, варто відзначити такі міста, як Сан-Паулу в Бразилії; Бенгалуру, Делі, Ченнаї та Мумбаї в Індії; Тегеран в Ірані; Стамбул та Анкара в Туреччині; фффф. Ці кластери вражають своєю здатністю конкурувати на глобальному рівні, а також свідчать про важливість регіонального лідерства в просуванні інновацій та розвитку наукових досліджень. Зокрема, Ченнаї та Бенгалуру в Індії демонструють значний прогрес у рейтингу, що підкреслює швидкий розвиток цих регіонів як важливих інноваційних центрів [17].

Таким чином, глобальний рейтинг науково-технологічних кластерів відображає динамічність і географічну різноманітність світових інноваційних екосистем, підкреслюючи важливість міжнародної співпраці та обміну знаннями у підтримці глобального наукового та технологічного прогресу.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

2.1. Конкурентна диспозиція національних економік в розрізі інноваційного розвитку

Асинхронність у розвитку економічних процесів і явищ є результатом різноманітності взаємозв'язків та наявності різних елементів (або підсистем), кожен з яких має свої унікальні характеристики, особливості та властивості, а також відрізняється швидкістю реакції на зміни в зовнішньому середовищі. Європейський Союз (ЄС) як динамічна економічна система вирізняється непостійністю інституційних переформовань та організаційних змін, нелінійністю середовища, в якому ці зміни відбуваються, а також стадійною та фазовою неоднорідністю, що підкреслює асинхронність циклів та їх фаз. Крім того, важливу роль відіграє різноманітність внутрішніх та зовнішніх факторів, що спричиняють високий ступінь варіативності в асинхронному розвитку, зумовленому участю кожної країни-члена в різноманітних коопераційних зв'язках з різними рівнями та функціями [23].

Дослідження асинхронності в ЄС на різних рівнях (мікро-, мезо- та макрорівнях) представлено в науковій літературі лише частково і зосереджено на економічних циклах. Класична асиметрія передбачає розподіл на "центр" та "периферію", що в контексті ЄС означає відмінності між промислово розвинутими країнами і країнами з однотипним виробництвом, низьким рівнем спеціалізації праці, слабкою фінансовою системою, значними відмінностями у ВВП на душу населення та структурі економіки. Однак, завдяки регіональній диверсифікації та концепціям "багатошвидкісної Європи" та "Європи концентричних кіл", відмінності у макроекономічних показниках між країнами-

членами ЄС та в просторовій організації регіонального інтеграційного комплексу зменшуються, хоча ситуація залишається складною.

На нашу думку, аналіз лише кількісних показників економічного та науково-технічного розвитку країн-членів ЄС недостатній для оцінки асинхронності інноваційної діяльності. Важливо розробити якісні критерії, що дозволять оцінити зв'язки між національними науково-технічними політиками та стратегіями в контексті міжнародної інтеграції та співробітництва.

Сьогоднішній економічний потенціал зростання країн-членів ЄС уже не так сильно залежить від їхнього привілейованого доступу до виробничих ресурсів. Значно важливішу роль відіграють транскордонні технологічні ланцюги, які формують динаміку інтеграційних і відцентрових сил усередині блоку, а також механізми економічного зближення та дистанціювання серед країн-членів. Замість того, щоб акцентувати на різницях у загальних рівнях соціоекономічного розвитку, більш актуальним є зосередження на адаптивних і трансформаційних властивостях країн [23].

На нашу думку, ключовими умовами для конвергенції країн-членів ЄС є наступні: а) ступінь інституціоналізації інноваційних процесів у межах інтеграційного блоку; б) наявність дієвої інфраструктури для інновацій; в) розвиненість ринкових механізмів інноваційної кооперації між державою та бізнесом. Серед відцентрових умов варто відзначити: а) зростання конкуренції у впровадженні нових інноваційних сегментів виробництва; б) збалансоване накопичення комбінаторних знань господарюючими суб'єктами; в) альтернативні можливості за межами ЄС для комерціалізації результатів наукових досліджень та розробок [23].

Подальший аналіз асинхронності інноваційної сили країн-членів ЄС в контексті формування інноваційного простору показує, що ріст глобальної участі в інноваційній діяльності ускладнює міждержавну та міжфірмову конкуренцію.

Хоча індексні розрахунки грають важливу роль у макроекономічному аналізі, вони не є вирішальними у нашому дослідженні процесів асинхронної диспозиції інноваційної сили. Коефіцієнти кореляції між 0,81 і 0,95 підтверджують високу репрезентативність і адекватність індексів, але важливіше зосередитися на індикаторах інноваційної міці країн. Наприклад, Італія та Греція мають значні розбіжності між своїми позиціями у глобальному індексі конкурентоспроможності та індексі інноваційних чинників, що свідчить про відсутність прямого зв'язку між інноваційним розвитком і зростанням конкурентоспроможності економіки.

Таблиця 2.1 – Країни з найвищим рівнем конкурентоспроможності в 2022 р.

Місце в рейтингу	Країна	Показник
1	Данія	100
2	Швейцарія	98,92
3	Сінгапур	98,11
4	Швеція	97,71
5	Гонконг (Китай)	94,89
6	Нідерланди	94,29
7	Тайвань (Китай)	93,13
8	Фінляндія	93,04
9	Норвегія	92,96
10	США	89,88
11	Ірландія	89,52
12	ОАЕ	88,67
13	Люксембург	87,77
14	Канада	87,23
15	Німеччина	85,68
16	Ісландія	85,38
17	Китай	83,94
18	Катар	83,85
19	Австралія	82,56
20	Австрія	80,42

Джерело: складено авторами на основі [38]

Аналіз показує, що національні інноваційні системи (НІС) малих країн-членів ЄС відрізняються високою конкурентоспроможністю (див. перелік країн із найвищим рівнем конкурентоспроможності у табл. 2.1 та перелік країн із найвищим рівнем інноваційної сили у табл. 2.2), що перевершує показники НІС інших розвинених країн. Це може бути зумовлено кумулятивним (захоплюючим

весь процес, а не окремі його етапи) характером інновацій у цих державах, коли навіть незначні покращення трансформуються у значні винаходи і завдяки скороченню інноваційного циклу нововведення впроваджуються майже безперервно/

Таблиця 2.2 – Рейтинг країн за глобальним рейтингом іноваційної сили в 2021 р.

Місце в рейтингу	Країна	Показник
1	Швейцарія	65,5
2	Швеція	63,1
3	США	61,3
4	Сполучене Королівство	59,8
5	Республіка Корея	59,3
6	Нідерланди	58,6
7	Фінляндія	58,4
8	Сінгапур	57,8
9	Данія	57,3
10	Німеччина	57,3
11	Франція	55,0
12	Китай	54,8
13	Японія	54,5
14	Гонконг (Китай)	53,7
15	Ізраїль	53,4
16	Канада	53,1
17	Ісландія	51,8
18	Австрія	50,9
19	Ірландія	50,7
20	Норвегія	50,4

Джерело: складено авторами на основі [42]

Подолання асинхронності та вибір шляхів подальшого розвитку залежать від взаємодії "керівного" центру ЄС із окремими країнами-членами, враховуючи їх потреби та особливості змін. Хоча капітал у вигляді основних і обігових засобів легко адаптується до змін, робоча сила через вікові обмеження, стан здоров'я та інші чинники не може швидко перенавчатися, що ускладнює її територіальну мобільність. Інститути можуть діяти як модератори або стабілізатори змін, забезпечуючи стабільність і трансформацію системи, а також синхронність розвитку через зростання вартості традиційних і нових ресурсів, що важливо для сталого розвитку в контексті асинхронного прогресу сучасних технологій та механізмів регулювання [34].

Важливу роль в економічній інтеграції та інноваційній діяльності країн-членів ЄС відіграє розмір внутрішнього ринку, який впливає на прибутки та можливість покриття інноваційних витрат завдяки збільшенню продажів, а також створює вищу інноваційну мотивацію для компаній, що конкурують на цьому ринку.

Сучасна інноваційна політика ЄС заснована на делегуванні повноважень регіонам, розробці, оцінці, реалізації та моніторингу регіональних інноваційних стратегій, які визначають розвиткові пріоритети кожного регіону на основі його конкурентних переваг і потреб бізнесу в інноваціях. Також важливим є оперативне реагування на тенденції розвитку європейського ринку без дублювання зусиль. Країни, такі як Австрія, Бельгія, Німеччина, Іспанія, Італія та Франція, розробили регіональні інноваційні стратегії, підтримуючи кластерні ініціативи та державно-приватне партнерство.

У 2012 році Єврокомісія сформулювала ключові принципи міжнародного співробітництва в науковій та інноваційній сферах у комюніке "Зміцнення та визначення пріоритетів міжнародного співробітництва ЄС у сфері досліджень та інновацій: стратегічний підхід" в рамках Рамкової програми Європейського Союзу для досліджень та інновацій. В цьому документі були визначені три основні категорії регіонів ЄС, які згодом були розділені на шість підтипів, заснованих на індикаторах та кластерному аналізі: центри знань, промислові регіони і регіони, чия економіка не базується на нових технологіях. Це співробітництво не тільки стимулює появу нових ідей та компетенцій, але й забезпечує європейським науковцям і інноваторам можливість взаємодії з провідними міжнародними науковими громадами [34].

Сучасна класифікація регіонів ЄС за інноваційним потенціалом та економічною спеціалізацією ґрунтується на моделі "творець-споживач нових технологій", що включає такі аспекти [29]:

– Людський потенціал, включно з освітою та агломераційними ефектами;

– Здатність до створення нових знань і технологій, зокрема, частка зайнятих у НДДКР і потенційна кількість комерціалізованих патентів;

– Здатність до впровадження технологій, оцінена через співвідношення кількості використаних та виданих патентів;

– Потенціал для дифузії інновацій та споживання ІКТ, включно з рівнем цифровізації та доступом до інтернету.

Таблиці 2.2 та 2.3 вказують на стійку кореляцію між рівнем інноваційної активності країн та їхньою глобальною конкурентоспроможністю, особливо серед лідерів в інноваціях.

Таблиця 2.3 – Сумарний відносний інноваційний індекс країн ЄС

№	Країна	Відносний показник 2014	Відносний показник 2021	Динаміка зміни	Рівень іновативності
1	Швеція	141	139	156	Інноваційний лідер
2	Фінляндія	130	135	151	Інноваційний лідер
3	Данія	144	131	148	Інноваційний лідер
4	Бельгія	123	128	144	Інноваційний лідер
5	Німеччина	125	123	138	Сильний інноватор
6	Нідерланди	125	123	138	Сильний інноватор
7	Люксембург	129	121	137	Сильний інноватор
8	Австрія	123	119	134	Сильний інноватор
9	Естонія	93	114	128	Сильний інноватор
10	Франція	117	109	122	Сильний інноватор
11	Ірландія	119	108	121	Сильний інноватор
12	Італія	82	96	108	Помірний інноватор
13	Кіпр	73	95	106	Помірний інноватор
14	Мальта	87	90	102	Помірний інноватор
15	Словенія	98	89	100	Помірний інноватор
16	Іспанія	83	85	96	Помірний інноватор
17	Чехія	84	84	94	Помірний інноватор

18	Литва	61	82	92	Помірний інноватор
19	Португалія	82	80	90	Помірний інноватор
20	Греція	63	79	88	Помірний інноватор
21	Хорватія	57	70	78	Новий інноватор
22	Угорщина	70	68	76	Новий інноватор
23	Словаччина	65	71	71	Новий інноватор
24	Польща	51	59	66	Новий інноватор
25	Латвія	45	50	56	Новий інноватор
26	Болгарія	43	44	50	Новий інноватор
27	Румунія	31	31	35	Новий інноватор

Джерело: складено авторами на основі [39]

Керівництво Європейського Союзу докладає зусиль для подолання асинхронності інноваційної діяльності між країнами-членами, впроваджуючи різноманітні моделі інноваційної політики, притаманні різним етапам розвитку інновацій у ЄС. Згідно з даними Євростату, можна виділити наступні фази [35]:

– Інноваційна політика першого покоління (1998-2007 рр.), яка базувалася на лінійній моделі інновацій і зосереджувалася на стабільному економічному розвитку, офензивних програмах, розвитку власних технологій та інженерії продукції;

– Інноваційна політика другого покоління (2007-2010 рр.), пов'язана з використанням нелінійної моделі, активним співробітництвом, конкурентним обміном, передачею технологій та оригінальними науково-технічними дослідженнями;

– Інноваційна політика третього покоління (2010-2020 рр.), яка ґрунтується на Лісабонській стратегії та спрямована на інтелектуальний та збалансований розвиток, співпрацю науки і бізнесу, а також фінансову інженерію;

– Інноваційна політика четвертого покоління (2021-2030 рр.), що базується на парадигмі нових інноваційних світоглядів та відкритих інновацій, включає створення європейського дослідницького простору, регіональні програми інноваційного розвитку, розвиток високотехнологічних продуктів у промисловості і послугах, субсидії передінвестиційних проєктів та інноваційну активність МСБ, і захист інтелектуальної власності.

Регіональні інновації у ЄС також формують агломераційні та локалізаційні ефекти, які пов'язані з тацитними знаннями та їх розповсюдженням. Агломераційні ефекти допомагають знижувати витрати бізнесу завдяки концентрації виробництва і різноманітності економічної діяльності, тоді як локалізаційні ефекти сприяють спеціалізації регіонів [35].

Незважаючи на потенційні переваги міжнародної економічної інтеграції та створення єдиного внутрішнього ринку для інноваційної активності, країни-члени ЄС значно відрізняються за рівнем розвитку національних інноваційних систем. Багато європейських компаній не використовують весь потенціал внутрішнього ринку для розвитку інновацій через такі фактори, як фрагментація національних ринків, обмежене використання можливостей державних закупівель, та неефективність системи захисту прав інтелектуальної власності.

Створення регіональних або територіальних інноваційних систем, званих також "інноваційними екосистемами", виявилось ефективним механізмом для стимулювання створення та впровадження нових технологій та формування інноваційних стратегій. Ці системи створюють умови для розвитку, сприяють відкритому доступу та підтримці високої інноваційної активності, що призводить до масштабування позитивних практик і ефектів.

Історія інноваційного ринку США показує, що розвиток таких систем може стикатися з конфліктами, коли доступ до розвиткових ресурсів стає обмеженим, і їх роль у перерозподілі інвестицій та прибутків збільшується, що може знижувати їхню ефективність для технологічного прогресу. Це може перетворити системи на інструменти, які сприяють домінуванню "лідерів" ринку за рахунок обмеження доступу інших інноваторів до потенційних надприбутків. Однак, ЄС зміг уникнути цих негативних наслідків, використовуючи помірковані інноваційні стратегії [24].

Динаміка інноваційного ринку ЄС сьогодні визначається через існуючі регіональні інноваційні системи, які трансформують наукові знання і технологічні розробки у комерційні продукти. Ці системи еволюціонують не

тільки через зростання складності технологій та координацію зусиль учасників, але й через збільшення кількості акторів інноваційного процесу, зміцнюючи мережевий характер взаємодій. Сучасний інноваційний ринок ЄС сформував багаторівневу ієрархію з різними умовами для діяльності учасників, де домінуючі гравці отримують значні інституційні вигоди.

На ринку регіональних інноваційних систем ЄС (РІС) унікальність трансакцій порівняно з виробничою сферою, значне використання методу спроб та помилок, а також складні способи верифікації інформації спричиняють складність структури комунікаційних витрат. Ці витрати, подібно до трансакційних витрат, потребують калькуляції в рамках системи "витрати-результат" для їх оптимізації з метою забезпечення користі від інноваційного продукту для кінцевого споживача. Дворівнева модель, що включає спеціалізовану підтримку інноваторів, таку як інжиніринг та патентування, та надання стандартних послуг, таких як кредитування і правова підтримка, дозволяє РІС ЄС ефективно координувати діяльність різних учасників, спрямовану на досягнення значущих результатів у технологічному розвитку [24]у.

РІС ЄС також є ареною конкуренції для посередницьких організацій, які працюють у спеціалізованих (наприклад, патентні повірені, венчурні фонди, технопарки) та загальних (банківські, інвестиційні, страхові, кадрові послуги) сферах, оцінюючи прибутковість інновацій і визначаючи перспективні ринки для них.

Ступінь інтеграції РІС ЄС у глобальне інноваційне середовище і її ринкова позиція в глобальному ланцюгу доданої вартості вимірюються часткою доданої вартості, створеної країною або регіоном, у вартості її експорту. Транснаціональні корпорації (ТНК) ЄС, переважно зосереджені у Німеччині, Франції, Італії та Нідерландах, ініціюють створення інноваційних переваг, планують послідовність масштабування нововведень, стимулюють інноваційне наповнення прямих іноземних інвестицій та міжнародний аутсорсинг інновацій.

Згідно з даними Scoreboard 2021, 2500 компаній із 39 країн світу, які мають понад 800 тис. дочірніх компаній, інвестували 908,9 млрд євро у науково-дослідну і розробницьку діяльність, що становить 90% від загального обсягу НДДКР, здійснених приватним сектором світової економіки. ТНК ЄС продовжують утримувати друге місце за обсягом інвестицій у НДДКР після США. Однак, за динамікою інновацій європейські компанії значно поступаються американським та іншим світовим лідерам, як відображено у рейтингу Forbes "Найбільш інноваційні компанії світу", де найвища позиція європейської компанії розпочинається лише з 29-го місця [39].

Таблиця 2.4 – Найбільш інновативні компанії світу в 2022 р.

Місце рейтингу	в	Назва компанії	Країна базування	12-місячний приріст продажів, %	Інноваційна премія*
1		ServiceNow	США	39,02	89,22
2		Workday	США	36,07	82,84
3		Salesforce.com	США	24,88	82,27
4		Tesla	США	67,98	78,27
5		Amazon.com	США	30,8	77,4
6		Netflix	США	32,41	71,23
10		Alphabet	США	28,67	65,1
15		Facebook	США	37,92	60,2
20		Adobe	США	29,35	57,88
25		Microsoft	США	34,56	54,98
29		Hermès International	Франція	8,77	52,38
37		Anheuser-Busch InBev	Бельгія	24,01	47,64
48		Dassault Systemes	Франція	7,72	43,76
52		Essilor International	Франція	7,34	43,16
54		Inditex	Іспанія	12,3	42,64

Джерело: складено авторами на основі [39]

Хоча транснаціональні корпорації відіграють значну роль у розвитку інноваційного процесу в економіці ЄС, глибокий аналіз цього вкладу виходить за рамки цієї дисертації через обмежені обсяги роботи.

Згідно з Рамковою програмою Horizon Europe на 2021-2027 роки, стратегія ЄС активно втілює концепцію "розумної спеціалізації", яка визначається як пріоритетна ініціатива для стимулювання "економіки на основі знань" через інновації, освіту та цифровий розвиток. Цей підхід передбачає інвестування у сфери з великим стратегічним потенціалом для кожного європейського регіону,

враховуючи їх унікальні переваги та виклики, і спирається на політику адаптивної координації, яка уникає одноманітного "копіювання" підходів.

Впровадження "розумної спеціалізації" базується на семи основних принципах, що включають унікальність регіону, стратегічне бачення, крос-кластерну взаємодію, всебічний розвиток продуктів і послуг, "розумні" інновації, форсайт-аналіз і цільове фінансування [15].

Концепція "розумної спеціалізації", запропонована у 2009 році експертною групою ЄС "Знання для зростання" як засіб залучення глобальних інвестицій у НДДКР, сьогодні розглядається як ключ до стимулювання економічного зростання через інвестиції у науку і технології та ефективну координацію державних ресурсів для розвитку підприємництва і підвищення конкурентоспроможності. Водночас вона допомагає згладжувати регіональні диспропорції, такі як недостатність людського капіталу та нерівний доступ до інноваційних розробок. Очікувані результати включають стабільне економічне зростання та активізацію ключових науково-технічних напрямів.

Розумне зростання ЄС фокусується на трьох пріоритетах: розумне зростання, засноване на знаннях та інноваціях; стійке зростання, орієнтоване на ресурсоефективність і "зелені" технології; та інклюзивне зростання, що сприяє високому рівню зайнятості і соціальної інтеграції [15].

Однією з відмінних рис сучасних регіональних інноваційних систем ЄС є активне застосування технологічних платформ (ТП), які перетворюють інноваційні інструменти технологічного прогресу на механізми контролю над ринками. Ці платформи, що є втіленням принципово нових науково-технологічних досягнень, служать ідеальними структурами для розвитку початкових ідей за допомогою мультидисциплінарної колаборації. За висновками Об'єднаного дослідного центру Єврокомісії, інновації, які не оформлені у вигляді ТП, мають мало шансів для самостійного прориву на ринок.

Наразі, ТП дають їх власникам, особливо ТНК на ранніх стадіях, майже монопольне право встановлювати правила взаємодії з ТП, а також формувати

парадигму розвитку конкретних ринків та виробництв на довгі роки вперед. У контексті РІС саме ТНК ЄС володіють провідними і високоефективними ТП, успішно формуючи ключові мережеві вузли та структуруючи інноваційно-виробничі та інформаційно-комунікаційні процеси. Це дозволяє контролювати доступ до найбільш прибуткових ринків за допомогою ТП та відповідної інституційної системи, активізувати інноваційний розвиток та формувати ієрархію учасників, що залучені до отримання вигод від інновацій [10].

До кінця другого десятиліття ХХІ століття за обсягом науково-дослідницької та розробницької діяльності, яка проводиться за кордоном, особливо у сферах телекомунікацій, фармацевції та біотехнологій, ТНК Західної Європи утримують лідируючі позиції, випереджаючи за цим показником компанії зі США та Японії.

У 2021 році інтенсивність НДДКР серед держав-членів ЄС досягла піку з рівнем витрат 3,40% ВВП у Швеції, 3,19% в Австрії та 3,18% у Німеччині, перевищивши цільовий показник ЄС на рівні 3,0%. За останнє десятиліття інтенсивність НДДКР зросла у 24 країнах-членах, з найбільшим зростанням у Бельгії, Греції, Польщі та Чехії, тоді як у Фінляндії, Ірландії та Люксембургу спостерігалось зниження витрат на науку (рис. 2.1).

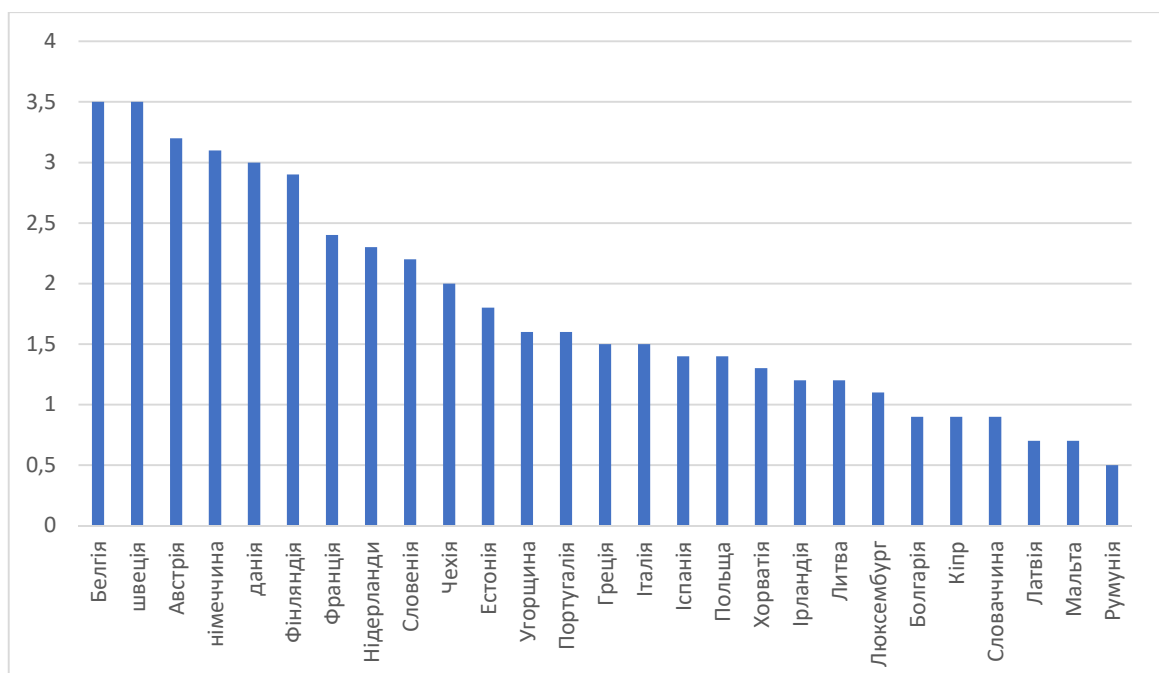

Рисунок 2.1. – Інтенсивність досліджень і розробок (витрати НДДКР, % до ВВП) у країнах-членах ЄС у 2021 р.

Джерело: складено на основі [33].

Згідно з аналізом даних рисунку 2.1 і таблиці 2.3, величина витрат на наукові дослідження та розробки має критичне значення для класифікації країни як інноваційного лідера серед членів ЄС.

У 2021 році кількість дослідників у державах-членах ЄС, які працювали на повний робочий день, зросла до 1,89 мільйона, що на 546 тисяч більше, ніж у 2010 році. Більшість з них (55%) були зайняті у бізнес-секторі, тоді як 33% працювали у сфері вищої освіти, і лише 11% — у державному секторі. Зокрема, кількість дослідників збільшилася майже удвічі у Греції, Угорщині та Польщі з 2010 по 2020 рік. В інших країнах, таких як Нідерланди, Ірландія, Мальта та Кіпр, також спостерігалось значне зростання чисельності дослідників, відповідно на 89%, 66%, 69% і 67%. Натомість у Румунії кількість дослідників зменшилася на 7% [31].

На сьогодні Європейський Союз ще не здатен повною мірою реалізувати потенціал своїх регіонів у сфері інвестицій у дослідження, що могло б сприяти економічному зростанню та розвитку інноваційної активності. Є два ключові наслідки асинхронності розподілу інноваційного потенціалу серед країн-членів ЄС. По-перше, існує недостатній рівень підтримки ринкового попиту на наукові розробки, як на європейському, так і на національному рівнях. Це частково пояснюється слабким співробітництвом між інноваційними компаніями та академічними установами, а також різницями у соціальних гарантіях, що перешкоджають мобільності науковців. По-друге, існує ризик того, що конкуренція в області інновацій перетвориться на боротьбу за ресурси, особливо фінансові, через незгоду деяких держав з політикою розподілу фінансування з європейських фондів і намагання змінити існуючі правила.

У контексті асинхронного розвитку інноваційної сили, важливим аспектом ефективної інноваційної політики ЄС є постійний аналіз і усунення перешкод,

що гальмують інноваційний процес. Це передбачає моніторинг критичних індикаторів, що відображають існуючі умови в країнах ЄС та визначають необхідні напрями поліпшення. Така політика базується на якості управління у країнах-членах, використанні стандартних критеріїв для визначення пріоритетних секторів, розподілу субсидій, та відборі переможців тендерів.

Сьогодні в ЄС спостерігаються значні відмінності між країнами у створенні умов для інноваційної діяльності. Різні стадії розвитку та здатність країн до використання та створення нових технологій визначаються якістю інститутів, макроекономічною стабільністю, а також особливостями функціонування внутрішніх ринків.

2.2. Світовий досвід нарощення інноваційного потенціалу національної економіки

З моменту прийняття Лісабонської стратегії у 2000 році, знання та інновації стали ключовими пріоритетами для ЄС. Розвиток концепції "відкритих інновацій" сприяло новому підходу до еволюції економічних систем, який включає синергетичне бачення та відходить від традиційного метафізичного мислення. Замість цього, використовуються різні категорії та контрастні образи, що відображають різноманіття економічних процесів та явищ. Такий підхід, разом з прогресом у медіаінформатизації та цифровізації, котрі підтримують комп'ютерну революцію та віртуалістику, не тільки стимулює значний розвиток у науково-технічних та економічних сферах, але й трансформує глобальну комунікативну систему та змінює звичні форми життя [14].

Ці процеси також призводять до важливих етичних питань, підкреслюючи відповідальність науковців за результати своїх досліджень, та відмову від стійкості та стабільності як абсолютних понять у контексті економічного

розвитку. Замість цього, увага зосереджується на неврівноважених системах, які характеризуються постійними біфуркаціями та флуктуаціями.

Економіка країн-членів ЄС в цілому характеризується відкритістю до змін та прагненням покращити якість життя та конкурентоспроможність своєї продукції, послуг та ресурсів через інноваційну діяльність. Визнання того, що більшість значущих інновацій походить від індивідуальних новаторів, які створюють нові компанії для комерціалізації своїх винаходів, стає фундаментальним чинником для формування інноваційної сили Євросоюзу та визначення ключових областей інноватики в рамках "нової" інноваційної стратегії країн ЄС [39].

Згідно з Європейським інноваційним таблоїдом 2021 року, інновації сприяли приблизно двім третинам зростання продуктивності в ЄС за останнє десятиліття. Це підтверджує, що інновації є ключовими для стабільності виробничих секторів і забезпечення конкурентоспроможності економік, а також для підтримки цифрових і екологічних перетворень. Вивчення показало, що інноваційна активність зросла в 25 країнах ЄС за останні 10 років, показуючи загальну позитивну тенденцію нарощування інноваційної сили регіону.

Таблиця 2.4. – Особливості інноваційної динаміки країн-членів ЄС

№	Країна	Характеристика динаміки інновацій
1	Швеція	Зниження продуктивності інновацій в порівнянні з середнім рівнем ЄС.
2	Фінляндія	Значне підвищення продуктивності інновацій, особливо за останні три роки.
3	Данія	Падіння продуктивності інновацій відносно середнього показника.
4	Бельгія	Зростання продуктивності інновацій порівняно з середнім рівнем.
5	Німеччина	Зниження продуктивності інновацій в порівнянні з середнім показником.
6	Нідерланди	Падіння продуктивності інновацій, особливо в 2021 році.
7	Люксембург	Зменшення продуктивності інновацій в порівнянні з середнім рівнем ЄС.
8	Австрія	Падіння продуктивності інновацій в порівнянні з середнім показником.
9	Естонія	Значне зростання продуктивності інновацій в порівнянні з середнім рівнем.
10	Франція	Падіння продуктивності інновацій в порівнянні з середнім показником.
11	Ірландія	Значне зниження продуктивності інновацій, особливо за останні три роки.
12	Італія	Значне підвищення продуктивності інновацій в порівнянні з середнім рівнем.
13	Кіпр	Значне зростання продуктивності інновацій.

14	Мальта	Підвищення продуктивності інновацій в порівнянні з середнім рівнем ЄС.
15	Словенія	Зниження продуктивності інновацій відносно середнього показника.
16	Іспанія	Зростання продуктивності інновацій в порівнянні з середнім показником.
17	Чехія	Стабільність продуктивності інновацій відносно середнього показника ЄС.
18	Литва	Значне зростання продуктивності інновацій.

Джерело: складено на основі [41].

Основні причини, які спонукають до вдосконалення інноваційної стратегії на національному та регіональному рівнях у ЄС, включають: 1) глобальні зміни в динаміці та сутності науково-технічного прогресу та у способах його практичного застосування; 2) збільшення міжнародної конкуренції, особливо з азійськими країнами, за лідерство в інноваційному розвитку; 3) зростаюча ймовірність так званого “парадоксу продуктивності”, який виникає, коли інтенсивні науково-технічні інвестиції не призводять до очікуваного зростання продуктивності. Цей феномен, який ЄС вже відчував у кінці 80-х, став особливо важливим, коли значні інноваційні зусилля не приносили очікуваного економічного впливу, що змусило переосмислити підходи до управління інноваційним процесом.

Наразі, нова стратегія ЄС у галузі науки та інновацій, започаткована Європейською Комісією у 2015 році, базується на принципах, які були визначені як концепція "трьох В": "Відкрита інновація", "Відкрита наука" і "Відкритість до світу". Ця концепція об'єднує кілька ключових ініціатив: цифровізація економіки, створення Інноваційного союзу та Європейського науково-дослідного простору, та зосередження на досягненні цілей сталого розвитку. Ці ініціативи є спробою формалізувати та конкретизувати заходи, спрямовані на реалізацію інноваційних перетворень, враховуючи сучасні виклики, пов'язані з відкритістю інноваційного процесу та активною роллю держави у його підтримці [20].

Науково-дослідницький потенціал України представлено через широку мережу наукових інституцій та вищих навчальних закладів. Станом на 2023 рік, згідно з Єдиною державною електронною базою освітньої діяльності (ЄДЕБО),

в Україні функціонує 736 вищих освітніх закладів і 191 наукова установа. Для оцінки готовності країни до переходу на сталий інноваційний шлях використовуються різноманітні міжнародні індекси, такі як Глобальний індекс інновацій, Bloomberg Innovation Index, Global Competitiveness Index, та інші. Зокрема, у 2023 році Україна зайняла 55-те місце з 132 країн у Глобальному індексі інновацій, показуючи коливання своїх позицій між 43-м місцем у 2018 році та 55-м у 2023 році.

Аналіз інноваційного розвитку України повинен базуватись на статистичних даних, що відображають реальні економічні процеси і дозволяють виявити національні тенденції. Сучасне впровадження інновацій в усі аспекти суспільного життя є критично необхідним для розвитку країни. Втім, зниження числа інноваційно-активних підприємств в Україні може бути пов'язане з економічними складнощами, ринковою невизначеністю, відсутністю ресурсів для досліджень і розробок, а також недостатнім стимулюванням з боку держави. Зокрема, фінансові труднощі можуть скорочувати інвестиції в дослідження, а ринкова невизначеність і зміни в споживчому попиті можуть зменшувати інтерес до інновацій. Так, лише 17% компаній в Україні вважають себе новаторами, що значно нижче від середнього показника по ЄС, де цей показник становить 49%. За роки незалежності України, впровадження нових технологій знизилось у 14,3 рази, а частка інноваційно-активних промислових підприємств знизилася в п'ять разів. Основні витрати на інновації спрямовані на придбання нового обладнання, машин і програмного забезпечення [20].

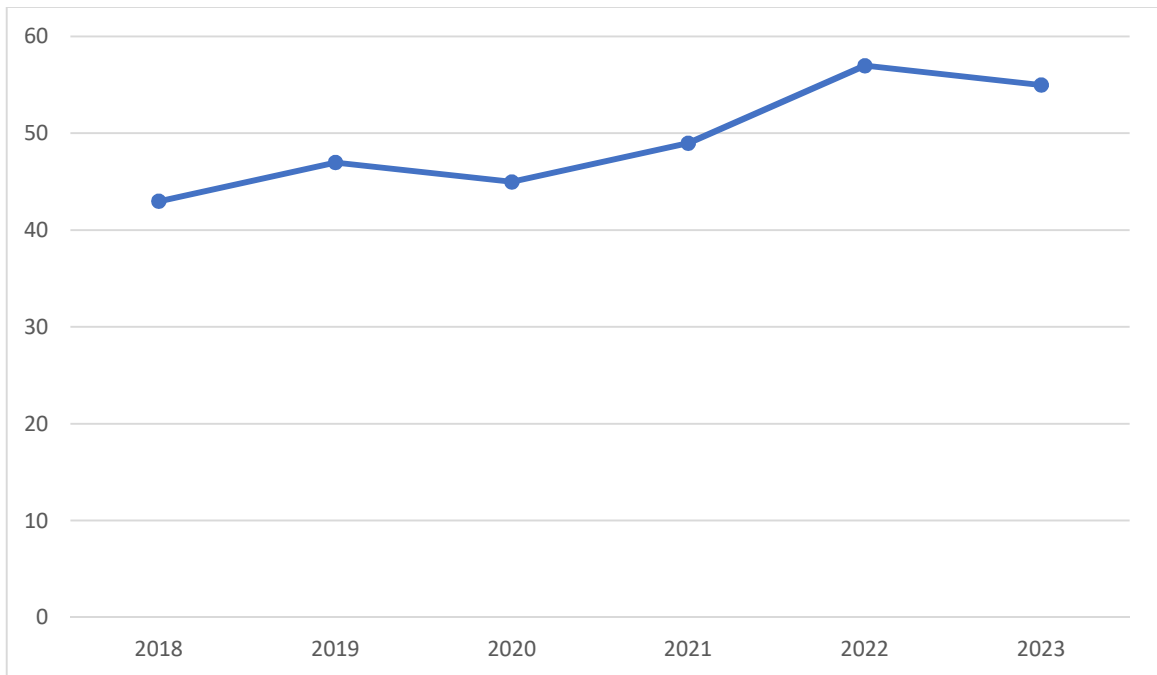

Рисунок 2.2 – Рейтинг України за Глобальним індексом інновацій [26]

При аналізі інноваційної активності компаній необхідно враховувати такі аспекти, як розмір організації, її структурні особливості та специфіку галузі чи сектору послуг, де вона діє. Розмір підприємства часто корелює з його можливостями фінансувати масштабні інноваційні проекти та впровадження технологічних нововведень. Різні організаційні форми, наприклад, стартапи, великі корпорації, або представники малого і середнього бізнесу, можуть демонструвати різні рівні гнучкості та оперативності у застосуванні інновацій. Особливості кожної галузі також впливають на підходи до інновацій, адже кожна має свої унікальні виклики та потреби. Такий диференційований підхід допомагає краще зрозуміти та оцінити загальний стан інноваційної активності підприємств в заданому контексті.

Інновації є ключовим елементом для розвитку підприємств, впливаючи на ефективність їхньої діяльності, оптимізацію витрат, підвищення конкурентоспроможності, та поліпшення якості продукції. Однак, інноваційний процес вимагає значних інвестицій та часу, що пов'язано з певними ризиками. Через це, учасники ринку можуть бути не готові до ризиків, віддаючи перевагу вже відомим і перевіреним технологіям.

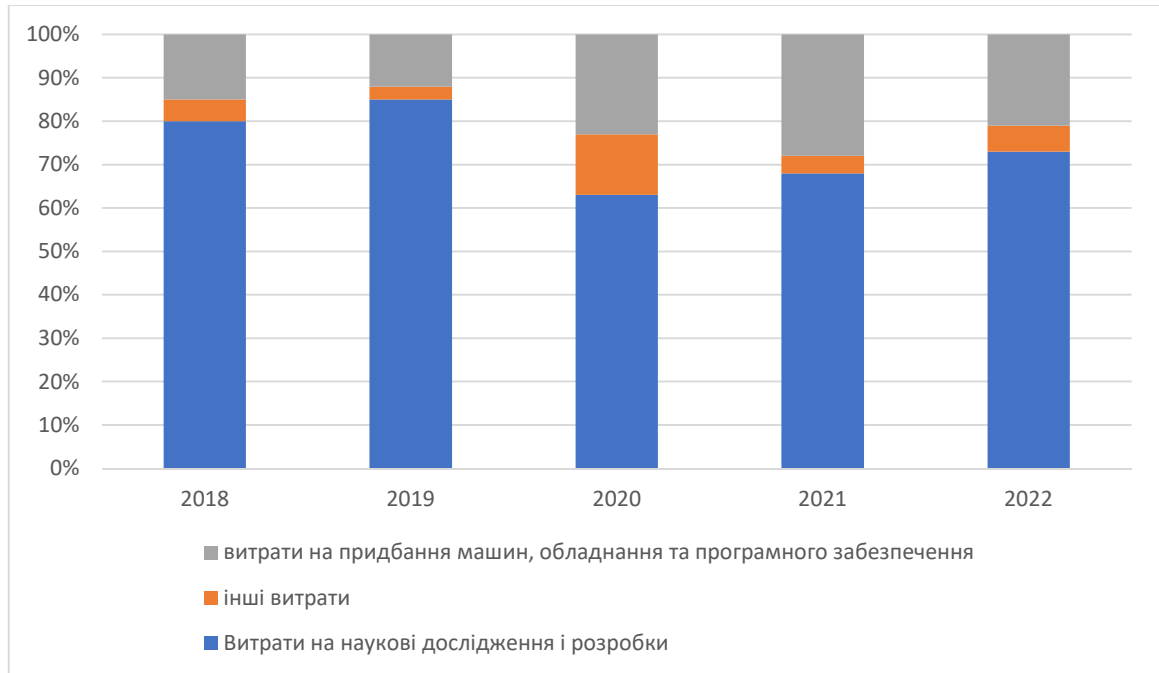

Рисунок 2.3 – Динаміка інноваційних витрат за 2018–2022 рр., % від загального обсягу фінансування [26]

У 2022 році значна частина інноваційних витрат підприємств була спрямована на придбання нового обладнання, машин та програмного забезпечення, складаючи 73% від загальних витрат, що на 17,3% менше порівняно з 2019 роком. Водночас, витрати на дослідження та розробки зросли. Протягом досліджуваного періоду спостерігається високий інтерес до інновацій з боку малих підприємств, особливо у промисловості та секторі послуг, з середніми частками інноваційно-активних малих підприємств, що становлять 17,3% і 16,3% відповідно. На відміну від них, великі підприємства демонструють більший рівень інтересу до інновацій, з частками 44,4% у промисловості та 32,7% у послугах.

Таблиця 2.5 – Інноваційна активність підприємств в Україні у 2016–2020 рр. [26]

Сфери економічної діяльності	Кількість підприємств, од. (2016–2018)	Кількість підприємств, од. (2018–2020)
Усього	8173	2281
Промисловість	4060	1552
Оптова торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами	2174	300
Транспорт, складське господарство, поштова діяльність	568	133

Інформація та телекомунікації	619	121
Фінансова та страхова діяльність	222	12
Діяльність у сферах архітектури та інжинірингу; технічні випробування та дослідження	262	67
Наукові дослідження та розробки	114	79
Рекламна діяльність і дослідження кон'юнктури	154	19

Малі підприємства також активно впроваджують нетехнологічні інновації, які включають удосконалення управлінських процесів та адаптацію до змін ринкового середовища. Вони менш схильні до інвестиційних ризиків порівняно з великими компаніями, що дозволяє їм швидше впроваджувати та тестувати нові ідеї. Така гнучкість робить малі підприємства важливими драйверами інноваційної активності завдяки їхній спроможності швидко переходити від ідеї до реалізації продукту, високій мотивації персоналу та низьких операційних витратах.

Тим не менш, великі підприємства також відіграють ключову роль у підтриманні конкурентоспроможності та технологічної відповідності завдяки здатності залучати значні ресурси, включаючи капітал та кваліфіковані кадри, а також можливість отримувати великі кредити для розвитку нових технологій.

Значну увагу заслуговує перехід до "зелених" технологій, які спрямовані на мінімізацію впливу виробництва на довкілля. Цей тренд, відомий як "озеленення бізнесу", призвів до зростання числа компаній, що розробляють продукти та послуги, спрямовані на підвищення ресурсної ефективності [28].

Останні роки підтверджують тісний взаємозв'язок між розвитком національної економіки і розширенням ІТ-сектора в Україні. ІТ-технології впливають на всі аспекти економіки, особливо на ринок ІТ-аутсорсингу, який має значний потенціал для структурних змін. Незважаючи на використання потенціалу нижче можливого, Україна залишається лідером серед країн Центральної та Східної Європи у сфері вільного розвитку програмного забезпечення, що забезпечується неперервною модернізацією технологій та розробкою нових продуктів.

Проблеми, які стримують перехід України до стійкого інноваційного розвитку, включають [14]:

1. Політичні чинники, що значно впливають на інноваційний клімат в країні;
2. Недостатність законодавчої бази, інституційних структур та інноваційної інфраструктури;
3. Слабка інноваційна база різних галузей економіки;
4. Висока присутність зарубіжних компаній, особливо у ІТ-аутсорсингу, що сприяє відтоку капіталу;
5. Відсутність умов для розвитку вітчизняної інноваційної ІТ-індустрії;
6. Втрата наукового та трудового потенціалу через недостатнє стимулювання та підтримку наукових інституцій;
7. Мала активність у впровадженні екологічних інновацій і стратегій, що стримує розвиток внутрішніх екологічних продуктів.

Стабільний інноваційний розвиток національної економіки залежить від ефективності ключових факторів в цій комплексній системі. Підтримка інновацій в Україні вимагає взаємодії на рівнях законодавства, інформації, партнерства між державою, бізнесом, виробниками інновацій, інвесторами та посередниками.

Держава застосовує різні засоби на законодавчому, адміністративному, нормативному та фіскальному рівнях для стимулювання інноваційної діяльності та встановлення пріоритетів у розвитку національної економіки. Наприклад, 10 липня 2019 року була затверджена Стратегія розвитку інноваційної сфери України до 2030 року, що має на меті створення інноваційної екосистеми. Ця стратегія спрямована на підвищення інноваційності економіки, створення сприятливих умов для розвитку інновацій та залучення інвестицій в цю сферу.

Інноваційний розвиток України підтримується за допомогою державних програм, таких як пряме бюджетне фінансування, спеціалізовані кредитні програми, митні та податкові пільги, а також гарантії комерційним банкам, що фінансують інновації. Проте, державне фінансування інновацій залишається

обмеженим, що вимагає цільового використання обмежених коштів для критично важливих секторів економіки [14].

Розвиток науки і досліджень тісно пов'язаний із державним фінансуванням, проте велика частина коштів спрямовується тільки на пріоритетні для держави напрямки через відсутність активної участі приватного сектора в фінансуванні наукових досліджень. Це веде до обмеженої підтримки та розвитку тільки окремих напрямів наукових досліджень.

Незважаючи на складні умови, що склалися в Україні через воєнні дії, сектор інтелектуальної власності продовжує відновлюватись і розвиватись. Українські винахідники та інноватори активно сприяють розвитку економіки та формують новий інноваційний простір. У 2023 році помітне збільшення кількості поданих заявок на реєстрацію об'єктів промислової власності, особливо на торговельні марки та корисні моделі, що свідчить про активізацію інноваційної діяльності в країні.

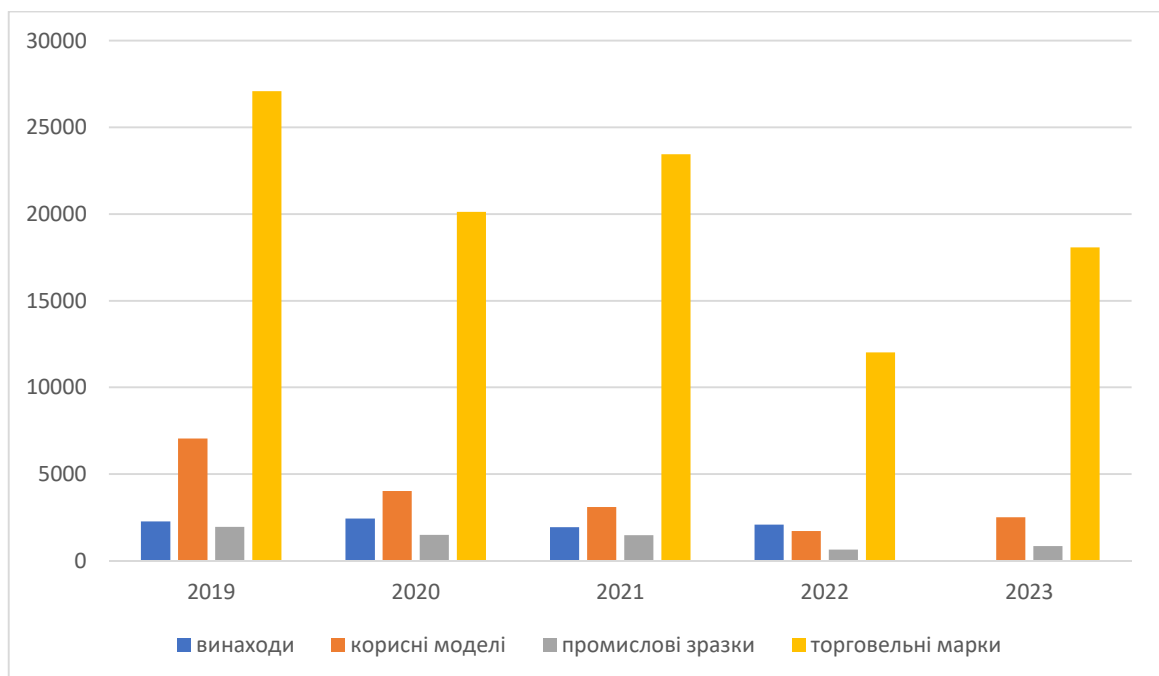

Рисунок 2.4 – Динаміка надходження заявок на об'єкти промислової власності, поданих у 2019–2023 роках [40, 42]

Фінансування науково-дослідницької діяльності в Україні залишається на низькому рівні, недостатньо покриваючи потреби наукових установ, які суттєво залежать від державної підтримки через бюджетні та спеціалізовані фонди. У 2022 році відбулося значне зниження фінансування наукової галузі, із загального фонду на 10,80% менше у порівнянні з 2021 роком, та із спеціального фонду на 41,55%.

Недостатнє фінансування вищих освітніх закладів, спад абітурієнтів, вплив соціально-політичних факторів та інфляція зумовили скорочення коштів на наукові дослідження. Це змусило зосередити фінансову підтримку на обмежену кількість наукових програм.

Самофінансування інновацій має переваги, такі як елімінація посередницьких ланок, забезпечення оперативності інвестицій, відсутність витрат на відсотки за кредитами, швидке прийняття інвестиційних рішень та обхід бюрократичних бар'єрів. Однак, через обмежені фінансові ресурси, багато інноваційно-орієнтованих організацій не можуть самостійно фінансувати свої проекти.

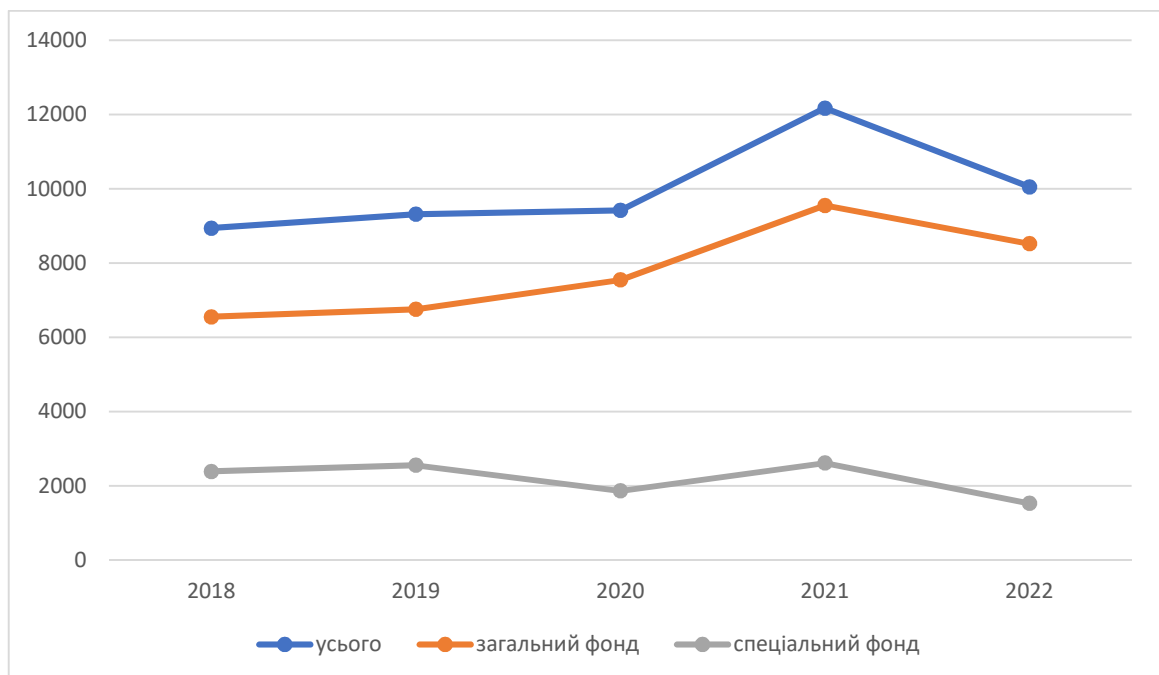

Рисунок 2.5 – Динаміка фінансування наукової сфери України за рахунок загального та спеціального фондів державного бюджету, млн грн. [40]

Таким чином, аналізуючи тенденції в інноваційному розвитку національної економіки, слід зазначити, що інновації є ключовим елементом сучасного суспільства, охоплюючи новітні зміни у різноманітних секторах. Постійний розвиток інноваційної активності вимагає глибокого аналізу, який повинен включати в себе глобальні впливи, інноваційні ініціативи у різних галузях, трудові ресурси, а також виявлені виклики та можливості для розвитку. На сучасний інноваційний процес значною мірою впливає політична ситуація в країні, зокрема військовий конфлікт в Україні, що окреслює ключові напрямки і пріоритети у розвитку інновацій.

2.3. Ключові напрями посилення інноваційного розвитку національних економік в умовах сучасних викликів

Державна інвестиційно-інноваційна політика є напрямком та стратегією дій, спрямованих на результативність та ефективність функціонування ринку інвестицій та інновацій з метою створення інноваційного продукту та задоволення потреб стейкхолдерів. Вона повинна бути гнучкою, зокрема [9]:

- Для певних суб'єктів національної економіки вона повинна мати інституційно-орієнтовану ознаку.
- Для інших суб'єктів — ринково-орієнтовану ознаку.

Інституційно-орієнтована ознака інвестиційно-інноваційної політики передбачає активну участь відповідних інституцій у функціонуванні ринку інвестицій та інновацій як контрагента, а також у регулюванні діяльності природних монополій. Ринково-орієнтована ознака характерна для середовища, де ринок інвестицій та інновацій сформувався, функціонує прозора конкуренція та розвинені системні механізми саморегуляції.

Зростання ролі державних інституцій в інвестиційно-інноваційній сфері не є просто кількісним, але включає трансформацію та якісну зміну цієї ролі, а також зміну характеру взаємодії державних інституцій з іншими суб'єктами

ринку інвестицій та інновацій. Одночасно відбувається теоретичне переосмислення ролі державних інституцій в економіці та сутності інвестиційно-інноваційної політики держави.

В умовах глобальних викликів сьогодення діяльність держави в галузі науки та освіти виходить на якісно новий рівень, що сприятиме розвитку інновацій у національній економіці. В умовах воєнної агресії змінюється та набуває стратегічного значення державна функція встановлення правил господарської діяльності та контролю за їх дотриманням. Традиційні функції забезпечення безпеки держави та захисту національних інтересів також зазнають значних стратегічних змін.

Стратегія, яка покладається на господарський потенціал країни та інвестиційні ресурси з інших країн, буде необхідною для відновлення національної економіки після перемоги над агресором. Прозорість, солідарність і застосування інноваційних факторів економічного зростання в господарському комплексі України мають бути основою для взаємодії державних органів і бізнесу [8].

Для оцінки ефективності цієї стратегії особливе значення має ступінь забезпечення національної економіки інвестиційними ресурсами, необхідними для розробки та впровадження інновацій. Програма ефективної стратегії інвестиційно-інноваційної політики держави включає наступні компоненти [8]:

- Галузевий;
- Міжгалузевий;
- Регіональний;
- Міжрегіональний;
- Територіальний;
- Інтеграційний.

Ефективність застосування комплексної програми ефективної стратегії інвестиційно-інноваційної політики держави можна значно підвищити завдяки раціональному забезпеченню наступних сегментів: нормативно-правового,

організаційного, технологічного, інформаційного, аналітичного, фінансового, ресурсного тощо.

Основні напрями створення ефективної стратегії інвестиційно-інноваційної політики в національному макроекономічному середовищі включають [8]:

- Створення інституційних механізмів для реалізації інвестиційно-інноваційної політики в національному макроекономічному середовищі.
- Формування умов для вдосконалення та зростання інвестиційно-інноваційної активності в національній економіці.
- Пріоритетна підтримка суб'єктів, які беруть участь у інвестиційно-інноваційних процесах.
- Забезпечення розширення міжнародної кооперації та інтеграції в інвестиційно-інноваційних процесах.
- Стимулювання ринкових механізмів в інвестиційній та інноваційній діяльності.
- Підтримка внутрішнього попиту на інновації та інвестиції.
- Сприяння продуктивній зайнятості в інвестиційній та інноваційній діяльності.
- Створення рівних умов у інвестиційно-інноваційних процесах національної економіки.

Варто зазначити, що інвестиційно-інноваційні процеси сприяють сталому динамічному відтворенню господарського комплексу національної економіки шляхом створення сучасних засобів виробництва та продукції для споживання. Це впливає на стабільність, результативність, ефективність розвитку (або післявоєнного відновлення) та сприяє продуктивній зайнятості населення в країні.

Інвестиційно-інноваційні процеси, які є ефективними та стійкими, мають вирішальне значення для підтримки конкурентоспроможності національної економіки та прискорення науково-технічного прогресу. Ці два фактори є

основними передумовами системного відновлення та післявоєнного розвитку країни.

Зазначимо, що такі економічні та соціальні показники, як темпи зростання валового внутрішнього продукту, продуктивність праці, рівень безробіття, індекс інфляції тощо, дозволяють оцінити як результати розвитку національної економіки, так і ефективність інвестиційно-інноваційної політики уряду. Однак орієнтація лише на економічні показники та результати інституційного регулювання недостатня в умовах глобальних викликів, особливо коли йдеться про оцінку змін, які відбулися в останні роки [9].

Основне значення для оцінки ефективності інституційного регулювання полягає в ступені забезпечення соціальних цілей у країні, які не завжди відображаються в економічних показниках, але забезпечують основу для стабільного та ефективного потенційного зростання. У європейському контексті критерієм ефективності інституційного регулювання є задоволення потреб суспільства у державних послугах, тому посилення соціальної складової у діяльності державних інституцій є необхідністю для всіх економічних суб'єктів – від бізнес-середовища до окремих громадян. Бізнес зацікавлений у забезпеченні стабільного припливу людського капіталу, а отже, у розвитку національної системи освіти, охорони здоров'я та захисту навколишнього середовища.

Таким чином, відповідні інституції мають вирішувати більше завдань, щоб забезпечити суспільству необхідні блага, у світлі глобальних викликів. Економіка країни також переживає такі зміни. Державні обов'язки не повинні обмежуватися виробництвом суспільних благ; вони також повинні контролювати всі економічні процеси, включаючи інвестиції та інновації. Інвестиційні рішення та створення складної інвестиційно-інноваційної інфраструктури, яка опосередковує функціонування всіх сегментів ринку інвестицій та інновацій у національному макроекономічному середовищі, повинні бути відповідальність держави.

При цьому об'єктивні процеси, пов'язані зі зростанням праці, спеціалізації та диверсифікації інноваційної діяльності, призводять до ускладнення як загального відтворювального господарського процесу, так і об'єктів управління. Міжнародне економічне середовище переживає «Четверту промислову революцію», яка візуалізує розвиток глобального цифрового простору.

Основні риси Четвертої промислової революції, також відомої як Індустрія 4.0, включають [43]:

- Розвиток інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій.
- Автоматизацію господарських процесів.
- Роботизацію виробничих процесів.

Автоматизоване виробництво з моніторингом зовнішніх умов у режимі реального часу є ознакою індустрії 4.0. Кіберфізичні системи можуть керувати фізичними процесами, приймати децентралізовані рішення та створювати віртуальні копії об'єктів фізичного світу. Вони можуть самонавчатися, взаємодіяти в режимі реального часу, об'єднуватися в єдину мережу та самоналагоджуватися. Для того, щоб люди та машини могли спілкуватися один з одним, Інтернет-технології є життєво важливими [43].

Індустрія 4.0 – це автоматизація господарських процесів з використанням сучасних смарт-технологій. Впровадження Індустрії 4.0 в національній економіці призводить до зростання кількості елементів та зв'язків, а також до ускладнення економічних та соціальних структур.

Основні технології Індустрії 4.0 включають [20]:

- Цифрові екосистеми – системи, що складаються з різних фізичних об'єктів, програмних систем та керуючих контролерів, які дозволяють уявити їх як єдине ціле. Фізичні та обчислювальні ресурси в такій екосистемі тісно взаємопов'язані, а моніторинг і управління фізичними процесами здійснюються за допомогою технологій Інтернету речей.
- Інтернет речей (Internet of Things) – система фізичних об'єктів (речей), взаємопов'язаних між собою за допомогою вбудованих датчиків і

програмного забезпечення. Вони обмінюються даними з іншими пристроями та системами через Інтернет.

- Аналітика великих даних (Big Data) – великі обсяги інформації, що накопичуються в результаті «оцифровування» фізичного світу. Вони можуть бути ефективно оброблені лише комп'ютерами із застосуванням хмарних обчислень і технологій штучного інтелекту. Людина, яка контролює той чи інший процес, має отримувати оброблені дані, зручні для сприйняття, діагностики та ухвалення рішень.
- Складні інформаційні системи – системи, відкриті для використання клієнтами і партнерами (цифрові платформи). Це можуть бути платформи для управління бізнес-процесами, інтеграції Інтернету речей у фізичні бізнес-процеси, діагностики та прогнозування стану обладнання.

Впровадження Індустрії 4.0, посилення взаємопроникнення та взаємозалежності у сучасному світі підвищують ступінь відповідальності державних інституцій до безпрецедентного рівня. У сучасних умовах державні інституції повинні вирішувати масштабні завдання підтримки інвестиційно-інноваційних процесів, які забезпечують функціонування національної економіки в умовах воєнного стану.

В умовах воєнного стану державні установи повинні вирішувати проблеми, пов'язані з ефективністю діяльності виробничих суб'єктів, їх конкурентоспроможністю, організацією соціального захисту в країні та забезпеченням національної безпеки, включаючи економічну безпеку. Це особливо важливо в умовах загострення глобальної конкуренції.

В умовах глобальних викликів роль держави у забезпеченні міжнародної та внутрішньої безпеки та протистоянні агресору значно зростає. Забезпечення безпеки фактично стало зворотною стороною підтримки конкурентоспроможності країни в умовах воєнної агресії, що наочно демонструється періодичними блокадами кордонів з Польщею, Румунією та Словаччиною.

Безпека держави означає захищеність територіальної цілісності та національного суверенітету України від потенційних загроз як воєнного, так і невоєнного характеру. В умовах воєнного стану важливу роль відіграє забезпечення державою економічної безпеки, що дозволяє зберігати стійкість у надзвичайних умовах, реагувати на внутрішні та зовнішні загрози, підтримувати конкурентоспроможність національної економіки та її секторів, що сприятиме майбутньому відновленню країни після війни.

У воєнний час держава не може безпосередньо контролювати всі процеси, що відбуваються у національному середовищі, але її роль і відповідальність за кінцеві економічні та соціальні результати не тільки не зменшуються, а й навіть зростають.

За надзвичайних умов відбувається трансформація методів інституційного впливу шляхом впровадження змішаних методів економічного регулювання в національній макроекономічній сфері. Змішані методи інституційного регулювання охоплюють як прямі, так і непрямі заходи, а також комплекс дій держави, спрямованих на створення організаційно-функціонального та інституційного середовища для забезпечення максимальної ефективності суб'єктів бізнес-середовища в національному просторі.

Таким чином, роль держави як суспільного інституту в умовах воєнного стану стає багатогранною, що вимагає поєднання різноманітних інструментів і механізмів інституційного регулювання та впливу на національну економіку, диференційованого та іноді нестандартного підходу до різних негативних процесів, проблем та економічних агентів. В умовах воєнного стану багато секторів національної економіки не можуть функціонувати без надходження актуальної інформації та сучасних каналів комунікації. Тому, забезпечення достовірної та своєчасної інформації повинно бути одним із найважливіших завдань державних інституцій. Це стосується не лише надання обґрунтованої та достовірної державної статистики, але й встановлення сучасних стандартів

фінансової та нефінансової звітності суб'єктів господарювання і механізмів, які забезпечують достовірність такої звітності.

Особливо актуальним це питання стає в умовах глобальних викликів, тому ця функція держави в умовах воєнного стану набуває особливого значення. Наприклад, гучні банкрутства останніх років наочно продемонстрували недоліки існуючої системи фінансової та нефінансової звітності. Провідна роль у реформуванні цієї системи, встановленні нових стандартів корпоративного управління та контролю за їх дотриманням належить відповідним інституційним органам.

Крім того, за надзвичайних умов інформація відіграє особливу роль у механізмах функціонування ринку інвестицій та інновацій. Інформація, особливо в епоху Індустрії 4.0, давно включена до всіх основних моделей функціонування у ринковому середовищі, але державні інституції не можуть безпосередньо забезпечувати якість і достовірність всієї інформації, яка надходить. Тому для ефективного функціонування національної економіки важливим обов'язком регулюючих інституцій є створення та підтримання організаційних, функціональних, законодавчих та інституційних структур, що дозволяють усім учасникам ринку інвестицій та інновацій мати доступ до необхідної інформації та комунікації [20].

Модернізація економічних функцій держави в рамках інвестиційно-інноваційного розвитку базується на дотриманні наступних принципів:

- Ефективність: інституційне регулювання на ринку інвестицій та інновацій повинно забезпечувати кінцевий економічний та соціальний ефект для національної економіки та суспільства.
- Раціональність: заходи інституційного регулювання повинні враховувати раціональну політику держави.
- Результативність: інституційне регулювання на ринку інвестицій та інновацій повинно забезпечувати реальне надходження інвестиційних ресурсів та створення інновацій у національній економіці.

- Системність: державний вплив передбачає системний підхід до вирішення проблем на ринку інвестицій та інновацій.
- Справедливість: за допомогою інституційних регуляторних інструментів повинен коригуватися ринок інвестицій та інновацій для встановлення стандартів справедливості.
- Стабільність: заходи державної інвестиційно-інноваційної політики повинні впливати на розвиток національної економіки.

Діагностика макроекономічних показників за останні п'ять років показує, що інвестиції та інновації у національному макроекономічному середовищі взаємопов'язані і взаємодіють, але ефект досягається лише тоді, коли основні обсяги інвестицій спрямовуються в технологічну структуру національної економіки, забезпечуючи пріоритетний розвиток високотехнологічних секторів. Якщо структура інвестицій не відповідає технологічній структурі виробництва і не спрямована на її покращення, вони перестають бути базою для економічного розвитку будь-якого середовища.

Проведене дослідження підкреслює, що модернізація економічних функцій держави в контексті інвестиційно-інноваційного розвитку сприяє економічній стійкості в макроекономічному середовищі, забезпечує ресурсно-орієнтовану результативність та зростання продуктивності праці в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Пріоритетним напрямом державної політики в рамках інвестиційно-інноваційного розвитку країни є впровадження та посилення інтелектуальної складової, цифровізація господарських процесів, зменшення витрат ресурсів, включаючи матеріальні, енергетичні та людські, а також активізація інвестиційного та інноваційного потенціалу економічного відновлення та зростання в макроекономічному середовищі.

Економічні функції держави в контексті інвестиційно-інноваційного розвитку повинні базуватися на обґрунтуванні, формуванні та реалізації національної інвестиційно-інноваційної стратегії через політику стратегічних пріоритетів для удосконалення галузевої структури національної економіки та

підвищення її ефективності. Функціонування національної економіки в умовах воєнного стану потребує перегляду стратегічних пріоритетів для уточнення та встановлення таких напрямів інвестиційно-інноваційного розвитку, які відповідатимуть сучасним завданням та векторами післявоєнного розвитку національної економіки в контексті інноваційної складової [15].

Також необхідно визначити критерії оцінки секторів національної економіки та створити комплекс індикаторів для оцінювання інвестиційного та інноваційного потенціалу національної економіки. Оцінка інвестиційного та інноваційного потенціалу має відслідковувати еволюцію ринкового середовища, діагностувати фактори ендогенного та екзогенного впливу на інвестиційно-інноваційні процеси в макроекономічному середовищі, а також виділяти існуючі та потенційні інвестиційно-інноваційні можливості суб'єктів національної економіки [15].

Для оцінки інвестиційного та інноваційного потенціалу доцільно використовувати комплексну систему, засновану на кількісному вимірюванні інвестиційного та інноваційного потенціалу суб'єктів національної економіки з урахуванням впливу контрольованих та неконтрольованих факторів. Оцінка інвестиційного та інноваційного потенціалу має охоплювати середньострокові та довгострокові періоди, відповідно до яких визначаються глибина ретроспекції вихідних кількісних або якісних даних і прогнозування з метою отримання обґрунтованої синтетичної інформації.

Основні напрями оцінки інвестиційного та інноваційного потенціалу національної економіки включають:

- Обґрунтування стратегії розвитку інвестиційного та інноваційного потенціалу національної економіки.
- Виявлення і діагностика основних компонентів інвестиційно-інноваційного процесу, критичних контрольованих і неконтрольованих факторів, які на нього впливають.

- Виокремлення, діагностика та моніторинг основних індикаторів результативності та ефективності інвестиційно-інноваційного процесу.
- Коригування стратегії розвитку інвестиційного та інноваційного потенціалу.
- Пошук резервів зростання інвестиційного та інноваційного потенціалу національної економіки.

Для розвитку інвестиційної та інноваційної активності в національній економіці стратегічно важливою є державна інституційна підтримка. Державні інституції повинні стати провідниками інноваційно-інвестиційного розвитку, замовниками й організаторами інвестиційного та інноваційного процесу і сприяти впровадженню його результатів у національну економіку.

Для забезпечення належного рівня стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів у національній економіці необхідно створити ефективну систему оподаткування учасників цього процесу. Податкове стимулювання інвестиційної та інноваційної активності у національній економіці має стати ключовою складовою державної інвестиційно-інноваційної політики. Податкова підтримка є ефективним інструментом державного впливу на інвестиційно-інноваційні процеси у національній економіці. Щоб політика інституційного стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів була ефективною, вона повинна враховувати наступні аспекти: система нарахування та сплати податків (зборів) повинна бути ефективною для суб'єктів інвестиційно-інноваційних процесів, які впроваджують інновації та здійснюють інвестиції; суб'єкти не повинні нести прямі податкові витрати від впровадження інновацій та здійснення інвестицій.

Питання інвестиційного забезпечення національної економіки охоплює такі ключові напрями: необхідність удосконалення механізмів інвестування за рахунок амортизаційних ресурсів, адже поточна система відрахувань не дозволяє підтримувати необоротні активи в належному стані, модернізувати або замінити їх на сучасні. Потрібно вдосконалювати систему прискореної амортизації

відповідно до чинних нормативно-правових актів. Важливо створювати прозорість у господарській діяльності суб'єктів національної економіки, що дозволить залучити міжнародні інвестиції; збільшувати інвестування за рахунок емісії корпоративних цінних паперів різних видів; розвивати цивілізований фондовий ринок та його інфраструктуру, орієнтовану на європейські принципи. Необхідно застосовувати всі види лізингу: оперативний, фінансовий, зворотний, револьверний, зовнішній або внутрішній, а також залучати банківський капітал і бюджетні ресурси як допоміжний механізм для розширення попиту на інноваційну продукцію [11].

Таким чином, в умовах воєнного стану та зовнішньої воєнної агресії, економічні функції держави повинні сприяти функціонуванню та розвитку ринку інвестицій та інновацій у надзвичайних умовах. Стратегічним завданням сьогодні є розробка та впровадження адаптивної державної інвестиційно-інноваційної програми, яка стимулюватиме стейкхолдерів до інвестиційної та інноваційної діяльності, що забезпечить відновлення та післявоєнний розвиток національної економіки. Через нерозвинений ринок інвестицій та інновацій в Україні, суб'єкти господарського комплексу не встигають забезпечити технологічний прорив, характерний для розвинених європейських країн. Як наслідок, зменшується кількість інвестиційно-активних і інноваційно-активних суб'єктів економічної діяльності, що гальмує розвиток високотехнологічних галузей промислового комплексу національної економіки.

Результати дослідження підтверджують, що для забезпечення функціонування та післявоєнного відновлення національної економіки необхідно перейти до адаптивної інвестиційно-інноваційної моделі розвитку України, що також забезпечить відповідні темпи економічного зростання в майбутньому. У зв'язку з тим, що функції держави в епоху Індустрії 4.0 стають значно складнішими, зростає масштаб проблем, які потребують регулюючого впливу, виникає необхідність пошуку нових джерел інвестування, а також розвитку національного людського капіталу. Ця проблема ускладнюється на тлі

змін неконтрольованих факторів, пов'язаних із зовнішньою воєнною агресією. Державна інвестиційно-інноваційна політика має стати визначальним чинником відновлення національної економіки та економічного зростання у післявоєнний період.

ВИСНОВКИ

В сучасних умовах глобалізації та швидкого технологічного прогресу інноваційний розвиток стає ключовим фактором забезпечення економічного зростання та конкурентоспроможності національних економік. Це дослідження зосереджено на аналізі глобальних чинників інноваційного розвитку, що дозволяє глибше зрозуміти динаміку і взаємозв'язки, які визначають ефективність інноваційної діяльності на державному рівні. Проведений аналіз висвітлює основні аспекти та підходи до оцінювання інноваційного потенціалу, вивчає конкурентну позицію різних країн і визначає ключові напрямки посилення інноваційного розвитку в умовах сучасних викликів. Нижче наведені висновки підсумовують результати цього комплексного дослідження.

1. Дослідження виявило, що інноваційний розвиток є ключовим чинником економічного зростання та конкурентоспроможності національних економік. Генезис інноваційного розвитку пов'язаний із еволюцією економічних систем, де впровадження нових технологій та ідей відіграє центральну роль. Особливостями цього процесу є залежність від наявних ресурсів, інституційної інфраструктури та здатності суспільства до адаптації. Важливість інноваційного розвитку полягає в його здатності забезпечити стійкий економічний ріст, підвищити продуктивність та якість життя населення.

2. Аналіз показав, що успіх провідних інноваторів базується на кількох ключових детермінантах. До них належать високий рівень інвестицій в наукові дослідження і розробки, розвинена освітня система, ефективна правова база для захисту інтелектуальної власності та підтримка підприємництва. Такі країни також демонструють сильне співробітництво між академічними установами, урядом та приватним сектором, що створює сприятливе середовище для інновацій.

3. Розглянуті підходи до оцінювання інноваційного потенціалу включають як кількісні, так і якісні методи. Основними індикаторами є витрати на наукові

дослідження і розробки, кількість патентів, індекс глобальної інноваційності, рівень освіти та кількість стартапів. Кожен з цих індикаторів дає змогу оцінити різні аспекти інноваційного потенціалу, забезпечуючи комплексний підхід до аналізу. Висновок полягає в тому, що використання інтегрованого підходу, який враховує різні аспекти, є найефективнішим для оцінювання інноваційного потенціалу країн.

4. Аналіз конкурентної диспозиції національних економік показав значну різницю у рівні інноваційного розвитку між країнами. Провідні країни інноватори демонструють високу конкурентоспроможність завдяки значним інвестиціям у науку та технології, підтримці інноваційного середовища та інтеграції новітніх технологій у всі сфери економіки. Натомість країни з нижчим рівнем інноваційного розвитку часто стикаються з перешкодами, такими як недостатнє фінансування, слабка інституційна підтримка та обмежені ресурси для досліджень і розробок. На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що конкурентна диспозиція національних економік Європейського Союзу в контексті інноваційного розвитку є досить складною і багатогранною. Асинхронність економічних процесів зумовлена різноманітністю взаємозв'язків і унікальними характеристиками кожної країни-члена. Регіональні відмінності в макроекономічних показниках поступово зменшуються завдяки концепціям "багатошвидкісної Європи" та "Європи концентричних кіл". Проте важливо не лише кількісно оцінювати економічний і науково-технічний розвиток, а й враховувати якісні аспекти, такі як зв'язки між національними політиками та стратегіями інноваційного розвитку. Успіх конвергенції залежить від інституціоналізації інноваційних процесів, наявності інфраструктури для інновацій та ринкових механізмів кооперації. Подолання асинхронності і вибір подальших шляхів розвитку потребує тісної взаємодії між керівним центром ЄС та країнами-членами з урахуванням їх специфічних потреб та умов.

5. Світовий досвід нарощення інноваційного потенціалу національної економіки свідчить про важливість синергетичних підходів і відкритих

інновацій. Європейський Союз, починаючи з Лісабонської стратегії, зробив значні кроки в напрямку цифровізації та медіаінформатизації, що сприяло еволюції економічних систем. Важливим аспектом є орієнтація на неврівноважені системи, які характеризуються постійними змінами та адаптаціями. Досвід ЄС показує, що більшість значущих інновацій походить від індивідуальних новаторів, а інноваційна діяльність сприяє значному зростанню продуктивності. Аналіз також вказує на необхідність переходу до "зелених" технологій, які мінімізують вплив на довкілля. В Україні інноваційний розвиток стримується політичними та економічними чинниками, що вимагає активної державної підтримки та стимулювання інноваційної діяльності через законодавчі та фінансові механізми.

6. Сучасні виклики, такі як глобалізація, цифровізація та екологічні зміни, вимагають нових підходів до інноваційного розвитку. Ключові напрями посилення інноваційного розвитку національних економік в умовах сучасних викликів вимагають гнучкої та стратегічної державної інвестиційно-інноваційної політики. Важливим аспектом є активна участь державних інституцій у створенні сприятливого середовища для інновацій, забезпечення прозорості та стимулювання конкуренції. Значну роль відіграє підтримка наукових досліджень і розвитку освіти, що сприяє технологічному прогресу та підвищенню якості людського капіталу. Інтеграція інноваційних процесів на міжрегіональному та міжнародному рівнях сприяє розширенню кооперації та обміну досвідом. Розвиток цифрових технологій та "зеленої" економіки є також пріоритетними напрямами, які допоможуть зміцнити стійкість національної економіки та забезпечити довгостроковий економічний розвиток.

Здійснене дослідження підтверджує важливість інноваційного розвитку для забезпечення стійкого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національних економік. Визначення сутності та особливостей інноваційного розвитку, аналіз ключових детермінантів інноваційної конкурентоспроможності, оцінка підходів до вимірювання

інноваційного потенціалу, дослідження конкурентних позицій національних економік і вивчення світового досвіду нарощення інноваційного потенціалу дозволяють сформулювати цілісне уявлення про сучасні тенденції та виклики інноваційної діяльності. Виявлені ключові напрями посилення інноваційного розвитку в умовах глобальних викликів надають цінні рекомендації для формування ефективних стратегій, що сприятимуть сталому розвитку та процвітанню національних економік у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вахович І.М., Денисюк Г.Л. Концептуальні засади інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону. Актуальні проблеми економіки. 2011. № 1(115). С. 138-144
2. Волянська-Савчук Л.В., Красовський В.О. Теоретичні засади ринку праці в економічній системі. Економіка і організація управління. 2019. № 1(33). С.21– 32.
3. Гордієнко С. Г. Інноваційна діяльність: проблеми, сутність, змістовні складові та напрями удосконалення. Часопис Академії адвокатури України. 2014. № 2 (23). С. 15– 32.
4. Гриньов В.В. Бубенко П.Т., Гусєв В.А. Проблеми формування інвестиційної системи в Україні. Економіка і прогнозування. 2004. № 3. С. 127-138.
5. Доценко О.Ю. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку регіону на основі консолідованого фінансування інноваційних проєктів: монографія. Дніпро: НГУ, 2016. 172 с
6. Закон України «Про інноваційну діяльність». Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36.
7. Заяць О. Глобальні виміри конкурентної сили міжнародних інтеграційних об'єднань: дис. д. е. н.: 08.00.02. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ. 2020. 444 с.
8. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2003. С. 278.
9. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.

10. Рошка М.С., Веремейчик О.Ф. Інноваційний розвиток торговельного підприємства: поняття та вибір напрямку. Європейський вектор економічного розвитку. 2010. № 2(9). С. 221.
11. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: підручник. К.: Либідь, 2006. 480 с
12. Чугаєв О. Економічна сила країни в глобальному господарстві: дис. д. е. н.: 08.00.02. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ. 2018. 638 с.
13. Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм і демократія; пер. с англ. В. Ружицького, П. Таращук. К.: Основи, 1995. 528 с.
14. Ярема Т. В. Глобальні виміри інноваційної сили Європейського Союзу : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 232 с.
15. Яремко Л.А. «Нова економіка» та інноваційний розвиток. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2011. № 3. Т. 1
16. Якименко Н. В. Управління інноваційною сприйнятливістю як складова адаптивного управління інно-ваційним розвитком підприємств залізничного транспорту. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2018. № 40. С. 286 –289.
17. Dutta S., Lanvin B. & Wunsch-Vincent S. Global Innovation Index 2020. Who will Finance Innovation? World Intellectual Property Organization. 2020. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf (дата звернення:)
18. Kingstone W. The Political Economy of Innovation. Publisher: Martinus Nijhoff. 1984. 272 p. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-94-009-6071-8>
19. McCann P., Ortega-Argilés R. Smart specialization, regional growth and applications to European Union cohesion policy. Regional Studies. 2015. Vol. 49(8) P. 1291–1302. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343404.2013.799769>
20. Ortiz J., Marroquin W., Cifuentes L. Industry 4.0: Current Status and Future Trends. 2020. 132 p. DOI: [10.5772/intechopen.90396](https://doi.org/10.5772/intechopen.90396)
21. Rothschild K. Power in Economics. Publisher: Penguin. 1971. 366 p.

22. Sledzik K. Schumpeter's view on Innovation and Entrepreneurship. Entrepreneurship, Economics eJournal. 2013. P. 89–95. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2257783>
23. Schwab K., Zahidi S. The Global Competitiveness Report Special Edition 2020: How Countries are Performing on the Road to Recovery. 2020. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2020.pdf (дата звернення: 01.05.2024)
24. Trenkler C., Weber E. Identifying shocks to business cycles with asynchronous propagation. Empirical Economics. 2020. Vol. 58. P. 1815–1836. DOI: [10.1007/s00181-018-1563-z](https://doi.org/10.1007/s00181-018-1563-z)
25. Uyarra E., Flanagan K. From regional systems of innovation to regions as innovation policy spaces. Environment and Planning C: Politics and Space. 2010. Vol. 28. P. 681–695. DOI: <https://doi.org/10.1068/c0961> Ulmer M. Some reflections on economic power and economic theory. De Economist. 1959. Vol. 107. P. 337–346. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF02192715> (дата звернення: 01.05.2024)
26. Глобальний інноваційний індекс. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf>. (дата звернення: 01.05.2024)
27. Світові показники інтелектуальної власності. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_941_2019.pdf. (дата звернення: 01.05.2024)
28. Журнал Scimago Journal&Country Rank. URL: <https://www.scimagojr.com/countryrank.php?year=2021>. (дата звернення: 01.05.2024)
29. Інновації під час війни – чи на часі? URL: <https://www.clusters.org.ua/blog-single/innovatsiyi-pid-chas-viyny> (дата звернення: 11.05.2024)
30. GII 2023 at a glance The Global Innovation Index 2023 captures the innovation ecosystem performance of 132 economies and tracks the most recent global

innovation trends. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023-section1-en-gii-2023-at-a-glance-global-innovation-index-2023.pdf> (дата звернення: 01.05.2024)

31. Organisation for Economic Co-operation and Development and Eurostat Oslo Manual Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. 2005. 165 p. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264013100-en>

32. Global innovation index. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator> (дата звернення: 01.05.2024)

33. Portulans Institute Global Innovation Index 2021: Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/about-gii#history> (дата звернення: 01.05.2024)

34. European Commission European Innovation Scoreboard. 2021. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/46013> (дата звернення: 01.05.2024)

35. IMD World Competitiveness Booklet 2022. URL: <https://worldcompetitiveness.imd.org/> (дата звернення: 01.05.2024)

36. European Commission Enhancing and Focusing EU International Cooperation in Research and Innovation: a Strategic Approach. URL: https://ec.europa.eu/research/bioeconomy/pdf/5-international-cooperation_en.pdf (дата звернення: 01.05.2024)

37. EU Commission Press EU Industrial R&D Investment Scoreboard remains robust in ICT, health and green sectors. 2021. URL: <https://www.pubaffairsbruxelles.eu/2021-eu-industrial-rd-investment-scoreboard-remains-robust-in-ict-health-and-green-sectors-eucommission-press/> (дата звернення: 01.05.2024)

38. Forbes The World's Most Innovative Companies. 2022. URL: https://www.forbes.com/innovative-companies/list/#tab:rank_region:Western%20Europe (дата звернення: 01.05.2024)

39. European Commission Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. 2021. URL: https://ec.europa.eu/info/index_en (дата звернення: 01.05.2024)
40. European Commission Delivering what we promised and preparing for the future. Commission Work Programme. 2019. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/cwp_2019_en.pdf (дата звернення: 01.05.2024)
41. Eurostat R&D expenditure in the EU at 2.3% of GDP. 2021. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20211129-2> (дата звернення: 01.05.2024)
42. European Commission Community Innovation Survey – new features. Eurostat. 2021. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Community_Innovation_Survey_%E2%80%93_new_features (дата звернення: 01.05.2024)
43. Industry 4.0. URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/industry-4> (дата звернення: 01.05.2024)

Ім'я користувача:
Міжнародної торгівлі і маркетингу Сандул Марія

ID перевірки:
1016272627

Дата перевірки:
23.05.2024 04:02:10 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
23.05.2024 09:26:43 EEST

ID користувача:
100005724

Назва документа: Данилов А.Д. Глобальні чинники інноваційного розвитку національних економік

Кількість сторінок: 61 Кількість слів: 13258 Кількість символів: 107154 Розмір файлу: 172.00 KB ID файлу: 1016062566

11.3% Схожість

Найбільша схожість: 3.77% з Інтернет-джерелом (http://liber.onu.edu.ua/pdf/ryn_ek_2023_2_54.pdf)

10.5% Джерела з Інтернету 276

Сторінка 63

5% Джерела з Бібліотеки 410

Сторінка 65

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнено

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнено

0% Вилучень

Немає вилучених джерел